

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 5. ÚNORA 1936

ZA KČ 2.—

T. G. Masaryk představuje plukovníka Cunninghama

F. PEROUTKA

Kdo je vinen?

KAREL KUBATA

Kdy budou připraveni?

GEORG FORSTER + H. T. JOEL

Průmysl a politika

MILOŠ VANĚK

Charlie Chaplin v soukromí

MAY REEVESOVÁ

Nevyřešené problémy vědy

A. W. HASLETT

Stalo se něco? — Pochvalme tentokrát ministerstvo financí!

Když Schuschnigg byl v Praze . . . — Špásy s vojenskou taxou

Praní bez práce a dření!

Přesvědčte se!

RADION splní toto přání mnoha žen. Teď je RADION tak levný, pere bez pomoci jakýchkoli dalších pracích prostředků, šetří prádlo a především — pere bez práce a dření!

15 minut vyváříte — a máte vypráno: prádlo je sněhobílé a hygienicky čisté.

RADION
pere sám!

RADION pere sám!

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI, budova Všeobecného pensijního ústavu (vých.vchod), tel. 355-33

Pravidelné debátní večery ve středu v 19.30 hodin

- Referují
- 5. II. **ing. Jar. Nečas**, ministr soc. péče: o naléhavých hospodářských a sociálních otázkách dneška
 - 7. II. **dr. R. Procházka**, vrchní odb. rada v tisk. odboru prezidia min. rady: o vyřizování mezinárodních konfliktů ve Společnosti národů (malý sál Městské knihovny)
 - 19. II. **dr. Jaromír Kopecký**: Balkán v rámci evropské politiky

Nové cesty divadla nejsou dosud prozkoumány. Mladá dramatická generace bojuje o prvenství. Pokusili jsme se na posledním večeru o zajímavou konfrontaci moderního dramatika (Vl. Vančura) s kritickým rozбором dramatického díla (J. Tráger) a režisérovými poznámkami k novému Vančurovu dramatu Jezero Ukereve (J. Frejka). Večer přinesl mnoho kritických a odvážných zaměření, jež měla zdůvodnit a osvětlit avantgardu českého divadla. Vl. Vančura vyzdvihl význam slova a jazyka v jevištní tvorbě a pranýřoval známý zjev závislosti velkých scén na abonentech a byrokratickém vedení. J. Tráger se pokusil o ideologické vysoustružování moderního dramatu, jehož živnou základnu spatřuje v objevu

skutečnosti, jejím uměleckém zhodnocení a v touze naléztí nový životní řád a společenský zákon. Kolektivistický základ dramatického tvoření odlišuje toto pokolení od dramatu pragmatistické generace. V Nezvalovi, Hoffmeisterovi, Voskovci a Werichovi a nejvrcholněji ve Vančurovi roste v odlišných látkách a formách nová dramatická generace. Tento rozbor doplnil J. Frejka zajímavými poznámkami o technických problémech inscenace a J. Ježek předvedením černoské písně připravované hry. Večer nabitý pojmy a syčící polemickými záběry. Leč nic z toho nevyplášlo přítomné kritiky z obřadné funkce konservátorů českého dramatu a nepohnulo k objasnění problematických úsudků, na večeru pronesených

OBSAH 4. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Z. SMETÁČEK: Rozmluva s R. W. Setonem-Watsonem o našich věcech. — AMICUS: Listopad a prosinec 1935 v našem politickém životě. — J. KOLÁŘÍK: Daně v krizi. — OTOKAR FISCHER: Kipling a my. — BERTY ZENATÝ: Ze života hmoty. — SPORTIVUS: Na berlínskou Olympiadu, či nikoli? — Proč se Henleinovi nedůvěřuje. — Komunisté a zahraniční politika. — Za koho vlastně mluví Národní rada? — Zakázáno! Proč? — Proč je nutná reorganizace rozhlasu?

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Uživatel nov. známek povoleno řed. pošt. a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Kdo je vinen?

Známá už anketa „Českého Slova“ dává podnět k těmto našim poznámkám o bídě československého motorismu. Otázka této ankety byla, vzhledem k některým osobám dotázaným, pojata nesprávně. Zněla: „Jak pomoci čl. motorismu?“ Měla však znít: „Jak chcete rychle napravit škody, které jste našemu motorismu způsobili?“ U některých osob by byl dokonce vhodný dodatek: kolik jste vydělal na bídě čl. automobilismu a co z toho chcete vrátit ve prospěch tohoto zdecimovaného odvětví našeho průmyslu? Znalce poměrů naplnilo skepsí, jestliže socialistický list svolává v radu některé muže, které by měl volat na soud veřejnosti. Ostatně budme vděčni redakci této ankety, že se dotázala také senátora V. J. Klofáče. Tento nejupřímnější československý politik, který se nebojí říci pravdu tam, kde jiní se vykrucují, odpovídá, vědom si své odpovědnosti zákonodárce: „Patříme všichni na lavici obžalovaných.“

Pokusíme se říci stručně místo kulatých slov, co zavinilo úpadek motorismu u nás, který se nyní, a to nejen s hlediska národní obrany, jeví jako národní katastrofa. Dostavila se především proto, že se automobilismus stal obětí sobecké politiky hospodářských zájmů několika skupin, dále proto, že selhaly všechny instituce, které se měly postavit v zájmu celého státu na obranu motorismu.

1. Bídu automobilismu zavinil zčásti automobilový průmysl sám. Jeho sobecká a celněochranářská politika, vymáhající si čím dále tím větších výhod pro domácí výrobu, stála na počátku těchto smutných konců. Není to po prvé, kdy průmysl ukazuje agrárikům, pozdějším mistrům školy celních ochran, jak se lehce zbavit konkurenta. Automobilový průmysl vymohl si silniční daň podle obsahu válců, aby vozy dovezené z ciziny (zejména z Ameriky, kde spotřeba pohonných látek tolik neznamenala), byly co nejvíce postiženy. Odtud vede cesta k výrobě malých a pomalých vozů domácí produkce a k malé spotřebě pohonných látek, která vyvolává snahu rafinerií benzínu a později lihovarníků po zvýšení cen. Heslo: velký obrat, malý zisk, bylo postaveno na hlavu.

2. Majitelé vozidel — máme na mysli vrstvy široké a nejširší — byli bez ochrany. Neměli organizaci, která by dovedla působiti na veřejné mínění. Automobilový klub československý, organizovaný podle vzorů královských autoklubů italského a britského, nemohl mít žádné pochopení pro potřeby a tužby malého motoristy. Odcizil se tak těmto vrstvám, z nichž teprve lze vytvořiti správnou základnu čl. motorismu. Uložil si tolik reprezentativních úkolů, že režie činí mnoho milionů, které mohly býti uhrazovány jen z monopolního práva vydávati mezinárodní vůdčí listy a certifikáty a vybírati za ně nepřiměřené kauce a poplatky. Poněvadž toto monopolní postavení Auto-

klubu bylo závislé na vlivech politických, dostala se tato vrcholná organizace do područí oněch činitelů, kteří viděli v motorismu jen zdroj svých zisků. Organizace motoristů, na průmyslu a na politických stranách závislá, nemohla býti ohniskem odporu ani proti nezdravému celnímu ochranářství, ani později proti smrtelným ranám, které se jim chystá zasaditi ziskuchtivost lihovarníků a jejich agrárních protektorů. Žurnalistika pak ve své zdrcující většině po celá léta přísluhovala této nesmyslné politice Autoklubu, ze společenských, někde dokonce z jiných horších důvodů. Světlý případ redaktora Jana Byka a jeho několika přátel je pouze výjimka, která potvrzuje pravidlo. Ale abychom mluvili pravdu, je nutno říci, že insertní oddělení denního tisku ze strachu o inseráty a propagační stati automobilek, benzinářů, lihovarníků atd., vykonávají značný nátlak na redaktory, které svrbí ruka.

3. Také odborové organizace dělnické a úřednické nekonaly plně svoji povinnost, když přihlížely nečinně ke rdoušení motorismu; nedovedly zorganizovat veřejné mínění pomocí argumentů, opřených o cifry a technické znalosti. Jako všude jinde i zde chyběli těmto organizacím v řadách jejich sekretářů odborníci: tam, kde má mluvit a jednat inženýr a právník, mluví neinformovaný politický agitátor.

4. Ani ministerstva, zejména ministerstvo národní obrany, nezvýšila příliš svůj hlas, když šlo o životnost motorismu, jehož nehoda spočívala v tom, že v čele ministerstva Národní obrany stojí již dlouhá léta vždy exponent politické strany agrární, která zneužívajíc i jinde své výhodné posice, zneužila jí i tam, kde stály proti sobě brannost státu a zisky lihovarníků.

5. Nejsmutnější kapitolu jest nám však popisovati na konec. Každý se bude přece ptát, kde byl průmysl automobilový, to jest domácí továrny na automobily, když se na motorismus hrnula pohroma zdražení pohonných látek, způsobená zákonem o míchání lihu s benzinem. Aby bylo jasno, říkáme předem, že nejsme proti myšlence míchání lihu s benzinem. Lih je produkt domácí výroby, benzin látka importovaná. Každý občan uvítá s radostí snahu, která směřuje v zájmu národního hospodářství a národní obrany k větší soběstačnosti. Tam, kde však se této v zásadě správné myšlenky zmocní sobectví, je nutno organisovati kontrolu, která dohlídí na to, aby zákon nebyl zdrojem nepřiměřených zisků jedněch a velkých škod druhých. Kdo vedle zákonodárců nese vinu na tom, že nebyly přezkoumány kalkulace výroby lihu osobami nezávislými (pozor na posudky vědeckých kapacit a byrokratů ve službách výrobních skupin!), byl především domácí automobilový průmysl. Ten však neudělal zhola nic. Proč? Zčásti nebyl také dostatečně pro tento boj vyzbrojen a neměl proto dosti odvahy, zčásti zradil své zájmy a zájmy svých odběratelů, když se mohl přizíviti na nadměrných ziscích, které kynuly lihovarníkům a s nimi spojené agrární straně.

Bezmocná byla ještě brněnská Zbrojovka: je pod velením ministerstva národní obrany, kde seděl agrárník. Kopřivnická Tatra je bez valného politic-

kého vlivu, je to podnik s německým kapitálem, který nerad dráždí pražská ústředí ze strachu před ztrátou státních dodávek. Firma Walter je více interesována na leteckých motorech. Nebude tedy dělat ministerstvu národní obrany nikdy velké obtíže. Rovněž tak zbrojařské oddělení Škodovky a přátelský poměr vedoucích činitelů tohoto koncernu ke straně agrární, z níž někteří význační funkcionáři zasedali ve správní radě Škodovky, způsobily, že ani tento mocný činitel nebil na poplach, když se konaly přípravy na co možná největší vykořisťování motoristů ve prospěch kartelu lihovarníků, kde již od let sedí celá řada agrárních na tučné placených místech presidentů a generálních tajemníků.

Zbývalo jediné místo, odkud mohl vyšlehnouti plamen odporu, který by býval jistě strhl s sebou rázem celé veřejné mínění. Automobilka Praga, patřící Českomoravské továrně na stroje, se svým presidentem vrchním ředitelem Živnostenské banky drem Jaroslavem Preissem v čele. Koncern Živnobanky a jeho vrchní ředitel s velkým, na první pohled sice neviditelným politickým vlivem (nezapomeňme ani na tu okolnost, že je řeč o době, kdy guvernérem Národní banky nebyl ještě dr. Engliš), to nebyl malý problém a malé nebezpečí pro agrárně-lihovarnický plán zneužití zákona o míchání lihu s benzinem. To nebyla věc pro veřejnou diskuzi. Boj ve sněmovně by byli agráři pod tlakem veřejného mínění jistě prohráli. Volili tedy cestu jinou, schůdnější a jistější.

Na půdě československé republiky bylo v té době několik velkých lihovalů, akciových společností, které měly sídlo v Československu, držitelé většiny akcií však bydleli mimo republiku, hlavně ve Vídni. Těmto lihovalům odňal, někde ničivě snížil, lihovarnický kartel výrobní oprávnění, takže se hodnota těchto podniků rovnala pomalu nule, což mělo za následek, že zahraniční, ale také i domácí držitelé akcií projeví ochotu akcie levně prodati. Na tuto okolnost upozornili agrární funkcionáři prostřednictvím Agrární banky Živnostenskou banku s tím podotknutím, že se agrárním činitelům nedostává potřebných peněz na vykoupení všech akcií. Živnostenská banka skoupila takřka telefonem hluboko pod cenou majoritu akcií, a stala se tak pánem lihovalů a rafinerií lihu v Kolíně, Mostě, Svinově, Kralupech, v Libni, v Rájci a částečně i v Pardubicích. Těmto lihovalům byla pak po ustavení Syndikátu agrárních lihovalů a lihovalů Živnobanky všechna výrobní oprávnění nejen vrácena, nýbrž rozšířena, čímž akcie v majetku Živnostenské banky stouply několikanásobně na ceně, a Živnostenská banka stala se jedním z největších interesentů na zákoně o míchání lihu s benzinem tak, jak si jej představovali agráři s lihovarníky. Poslední obranná pozice čsl. motorismu se zhroutila. Vrchní ředitel Živnostenské banky dr. Jaroslav Preiss zatlačil do pozadí presidenta Prahy dra Jaroslava Preisse. Agráři vzdali se tímto manévrem, který se pro veřejnost nazval nacionalisace lihovarského průmyslu ve prospěch Živnostenské banky části svých vyhládnutých zisků, lihovarský kartel je však odškodnil. Koupil od nich budovy a pozemkový majetek na Poříčí, s kterým si nevěděli rady, za Kč 35,000.000. Generální tajemník Společnosti pro zpeněžení lihu dr. Pour, až dosud důvěrník poslance Berana, stává se mužem důvěry p. vrchního ředitele Preisse, čímž jeho pozice v lihovarnickém průmyslu jak náleží upevněna.

Poněvadž mnoho starostí také působila agrární straně otázka umístění presidenta právě rušeného pozemkového úřadu, dra Voženilka, sňal lihovarský průmysl i tuto tíži s jejich beder a udělal ho presidentem Společnosti pro zpeněžení lihu. „Proč ne. Míchání lihu s benzinem máme pod střechou, každý motocyklista nám na to přijde.“ Pikantní epizodou, kterou uvádíme jen pro úplnost, je okolnost, že se do budovy lihovarnických organizací v Celetné ulici, když se tyto přestěhovaly do paláců agrárních na Poříčí, nastěhovalo finanční ředitelství, čímž si zase kartel lihovarnický vyřešil příznivě otázku, co s opuštěnou budovou „U zlatého anděla“. A výsledek?

Dne 26. ledna 1936 pořádá „České Slovo“ anketu: *J a k p o m o c i č s l. m o t o r i s m u.* Současně označuje Akciová společnost průmyslu lihovarnického ve Svinově, jeden z těch podniků, jejichž majoritu akcií ovládá Živnostenská banka, usnesení valné hromady, že bude na základě bilance za rok 1935 vyplácet dividendu ve výši *d v a c e t i p r o c e n t.* Pardubice budou platit 15%, Kolín 22% dividendy a zisky jiných lihovalů nejsou o nic menší.

Končíme dotazem: nebylo by možno nyní, když bylo zjištěno, že agrární strana není pánem této republiky, na místo neplodného politikářství s bloky vytvořiti v rámci koalice, dokonce pomocí slušných lidí agrární strany, majoritu, která si vynutí v zájmu československého motorismu, v zájmu brannosti, v zájmu státních financí, v zájmu veřejné morálky pořádek v oblasti lihovarského průmyslu? Nezapomeňme, že to není po prvé, kdy se tato oblast stala pařením korupce a poškozování veřejných zájmů. Nezapomeňme, že již jednou se zde provalilo takové bahno, že způsobilo pád předsedy senátu a málem státní krizi. Problém ceny pohonných látek je pro motorismus přece to nejdůležitější. Také zisky obchodu s benzinem buďtež postaveny pod přísnou kontrolu.

Nucené pojištění povinného ručení je věc správná. Výše premií měla by ovšem býti vzhledem k hromadnému pojištění náležitě přezkoušena a zákonem snížena.

Karel Kubata.

p o z n á m k y

Stalo se něco?

Agrární sjezd proběhl, jak se obecně očekávalo, t. j. hladce. Delegáti se sjeli, vzali na vědomí předem připravené resoluce, vyslechli řeči svých vůdců, aklamovali je a v pokoji se zase rozjeli. Za dva dny bylo všechno vyřízeno. Řeči, aspoň pokud byl širší veřejnosti oznámen jejich obsah, byly na sjezdu proneseny celkem rozumné a smírlivé. Zdůrazněna demokracie — proč by ne, když si v ní agráři nemají nač stěžovat — a neochabující vůle ke koalici dohodě. Opakovány známé hospodářské požadavky, zemědělská banka, živočišný monopol atd. Vyloženo a odůvodněno předsedou Beranem postup strany při prezidentské volbě, a to — jak možno soudit z narážek v nedělním úvodníku Vraného ve „Venkově“, neboť pro veřejnost byla ona část Beranovy řeči potlačena — stejným způsobem, jako učinil po prezidentské volbě „Venkov“. Vysvětlení, které nic nevsvětluje.

Byl sjezd událostí? Změnilo se něco v politické situaci? Byla nějak ulehčena cesta koalici v tom, co ji čeká jako nejdůležitější a nejtěžší úkol, totiž oživit průmyslovou výrobu? Byla-li, tedy jen v tom negativním smyslu, že byly rozptýleny

obavy o agrární ochotu ke koalici součinnosti. Ovšemže nás těší, je-li taková samozřejmost hojně rozšířena. Snad bychom vystihli situaci asi takto: bylo znovu potvrzeno, že jsou nezměněny politické předpoklady vládní a parlamentní práce, t. j. vůle nynějších koalických stran k dohodě. Předpoklady jsou dány. Uvidíme, co se na nich dá postavit. Z. S.

Pochvalme tentokrát ministerstvo financí!

Kdo si přečte pozorně výklad ministra financí dr. Trapla, podaný zástupcům tisku o opatřeních, která chystá finanční správa ve věci daňových nedoplatků a úlev řádným poplatníkům, musí být potěšen především novým duchem, který zavanul z ústředí finanční správy. Zdá se vám, že jste byli vyvedeni ze zatuchlé budovy starorakouských berních úřadů do moderní stavby. Namísto starého coparského tónu a byrokratického stylu nastupuje mluva, se kterou jsme se dosud setkávali ve světě hospodářského podnikání a ne ve státních úřadech. Již sám o sobě je skoro převratný program, zprovození se světa miliardová čísla nezaplacených a nikdy nezaplacených daňových nedoplatků, pomocí zvýšené pravomoci nižších instancí. U těch, aby byla omezena zvláště jednotlivce, ustanoveny několikačlenné komise, jimž bude uloženo, aby přezkoumáním rozlišili poplatníka, který dlužné daně zaplatit nechce, od poplatníka, který je zaplatit nemůže. To skrývá v sobě ovšem celou řadu konstruktivních prvků, neboť to dodá chuť do života těm živnostníkům a malým obchodníkům a průmyslovým podnikům, kterým daňové nedoplatky po léta berou chuť k novým hospodářským výbojům, a, co jest daleko důležitější, které neuměřitelné daňové nedoplatky demoralisují, neboť beznadějná situace způsobuje, že tyto podniky neplatí pak ani daně nové. Doložme to příkladem: Drobný podnikatel, který dluhuje na nedoplatcích Kč 50.000.—, nemá mnoho chuti platit daně za běžný rok, poněvadž ví, že se situace jeho tím nijak nezlepší, a že jest to celkem jedno, bude-li mít daňových nedoplatků padesát či šedesát tisíc. Jiná bude situace pro něho, jestliže se starý daňový dluh, s ohledem na jeho nynější hospodářské možnosti, buď zcela nebo částečně odepíše. Zmizí tím u většiny případů beznadějná situace podniků a placení nových daní bude mít nějaký smysl. Provede-li tedy státní správa tento svůj program do konce, nebude sice vykazovat jako své aktívum 6¼ miliardy daňových nedoplatků, nýbrž daleko méně, zato bude to aktívum skutečné, a ne fiktivní. Že se vyčištěním daňových kont umožní berním úředníkům další produktivní práce, je samozřejmé.

Stejně skoro revolučním činem při srovnání s dosavadním úřadováním musí se nám jevit návrh na výhody řádným poplatníkům. Bude to nejen odškodnění a prémie pro poplatníky, kteří daňových nedoplatků nemají, ale zároveň velkým povzbuzením pro liknavce, kteří v rychlém a pravidelném placení daní neviděli dosud žádných výhod, a které 5% srážka z každé platby vykonané do konce února, 4% srážka z platů vykonaných do konce dubna a 3% z platů vykonaných do konce června zainteresuje na tom, aby přešli do řad kategorie elitní. Na tomto případě lze nejlépe vystopovat, že do finanční správy pronikl moderní, řekl bychom rádi obchodní duch v nazírání na poplatníka, který chce namísto definice: já vrchnost, ty poddaný, prosadit zásadu demokracie: já pán, ty pán.

Smíme-li ministerstvu financí radit, pak doporučujeme, aby věc poskytování srážek za rychlé placení běžných daní nebyla oznámena pouze projevem ministra financí a eventuálními úředními výnosy. Jestliže něco zasluhuje propagační akce, v zájmu státní pokladny a v zájmu propagace republikánského ducha v ústředních úřadech, pak jest to tato věc. Pomocí rozhlasu, diapositivů ve všech kinech, plakátů se stručnými hesly, vylepěných ve všech úřadech nejen finančních a na všech nárožích atd. má být poplatnictvo na tyto výhody až do konce června upozorňováno. Věříme, že by se investice do této propagandy vložené vyplatily nejen po stránce morální, ale že finanční úspěch této akce překvapí nakonec i její autory. Ať tak, či onak, pokládáme za svoji povinnost, abychom hlavně ústřední finanční správy, které mají o tento pokrok zásluhu, poděkovali. Karel Kubata.

Když Schuschnigg byl v Praze ...

Bylo až nápadné, jak nevrle psal tisk sudetoněmecké strany Konráda Henleina o návštěvě spolkového kancléře Schuschnigga v Praze. Zdálo se, že to budou v první řadě naši Němci, kteří návštěvu z Vídně budou vítati jako dobré zna-

mení. Není Rakousko německým státem? Neměli naši Němci daleko více společného s Němci v rakouských zemích než s Němci z říše? Rakousko jest německým státem, a ti, kteří mluví o německé národní pospolitosti, o pospolitosti německé krve, měli by jen vítat sblížení s Rakouskem. A přece Heinleinova strana dává při každé příležitosti na jevo, že nechce míti s Rakouskem nic společného. Vládnou snad v Rakousku marxisté, kteří Heinleinovcům jsou tak málo milí? Rakousko jest německým státem. A přece Heinleinova strana nemá k němu sympatií. Což jen potvrzuje, že henleinovci nemyslí na pospolitost všech Němců, ale že jejich sympatie jsou užší; ze dvou německých států platí jejich sympatie jenom — Německu. Heinleinův tisk se může upsati pro to, aby poměr Prahy k Berlínu byl co nejlepší. Ale na Rakousku, ač je to německý stát, jim nezáleží. To znamená, že v těchto věcech není rozhodující vědomí německé národní pospolitosti, nýbrž sympatie k jednomu politickému režimu v jedné německé zemi, sympatie k politickému režimu, který potlačuje v první řadě — Němce, kteří o poslání Němců mají jiné představy než hitlerovci. V. G.

Špásy s vojenskou taxou

Trvalo to skoro dva roky, než se vláda odhodlala položit na stoly Národního shromáždění zákon o tak zvané vojenské taxě. Docela právem se totiž namítalo, že už staré Rakousko s vojenskou taxou udělalo nepříjemnou zkušenost: Vybírání taxy bylo tak drahé, že pohltilo skoro celý její výnos, takže berním řádům přibýlo mnoho agendy, ale státu žádný výnos. Z toho měla strach také vláda a těmito obavami se tehdy netajil ani ministr financí. Když se však k vojenské taxě přece sáhlo, předpokládalo se, že její administrování a vybírání je zajištěno nejlacinějším a nejprostším způsobem. Berní šiml ministerstva financí si však i tentokrát pořádně zašpásoval a opředl jednoduché vybírání vojenské taxy takovou spoustou formalit, že patrně jen popsané papíry, jež musí každý poplatník opatřit a jež musí každý berní úřad u každém poplatníkovi naškrabat, stojí víc, než může vojenská taxa vynést — o práci úřednictva ani nemluvíme.

Každý záložní voják má vojenskou knížku. To je úřední dokument první třídy a život každého vysloužilého vojáka je nerozlučně s tímto dokumentem svázán. Bylo by tedy logické, jednoduché i moudré, kdyby každý poplatník musel úřadu předložit svou vojenskou knížku, úřad by si k poplatníkovu účtu udělal jen poznámku „Podle vojenské knížky číslo to a to, vykonal presenčení službu tehdy a tehdy.“ Ale kde! To by bylo jednoduché. Páni od financí to vydumali tak, že přetížena a zbláčená samospráva naválila novou práci. Každý poplatník, který sloužil na vojně, byl povinen jít na magistrát nebo k obecnímu úřadu, tam předložit vojenskou knížku a vyžádat si zvláštní potvrzení, tištěné na zvláštních formulářích, že byl na vojně. A teprve tento doklad mohl podat berní správě. Kdo byl na vojně a přinesl finančnímu úřadu jen vojenskou knížku, byl vyhozen a ještě mu za trest napařili vojenskou taxu. Ale to také není ještě to nejhorší. Povinnost, jít si s vojenskou knížkou na magistrát nebo k obecnímu úřadu, byla přesně terminována. Kdo to neudělal do konce června 1935, ten nebyl vůbec uznán za vojáka — a zase musí platit vojenskou taxu. Tato povinnost byla všem poplatníkům určena, ale nikde nebyla vyhlášena, aspoň ne tak, aby se o ní každý dověděl.

Z jednoduché věci stala se věc komplikovaná, mnoho tisíc občanů bylo jí pobouřeno, poněvadž se jim předepisuje dávka za to, že nesloužili na vojně, a oni si poctivě svou vojenskou službu odsloužili. Je z toho spousta stížností, rekursů a nepochybně bude mít také Nejvyšší správní soud o celé jedno odvětví své agendy více. A nakonec se to likviduje jakýmsi fiaskem finanční správy, neboť „Důstojnické listy“ už přinesly zprávu, že Svaz čs. důstojnictva dostal přípis ministerstva financí, že ti, kdo skutečně na vojně byli, nebudou vojenskou taxu platit, ačkoliv do konce června 1935 nepodali ono složité, zbytečné a marnotratné potvrzení.

Tedy k čemu to všechno bylo? Nemohlo ministerstvo financí zařídit evidenci vysloužilců jednoduše, bez zatížení samosprávných úřadů a nemohlo se vyhnout blamáži? Ministerský předseda minulý týden mluvil k žurnalistům o tom, že se vláda nevyhne ani před osobní odpovědností úředníků, kteří by úřadovali špatně. Jen kdyby to už bylo! ih.

politika

Kdy budou připraveni?

Kdy budou připraveni — Němci k válce totiž — je nejvýznamnější otázkou přítomnosti. Také jak budou připraveni. Přinášíme o této věci články dvou německých autorů. První poslal německý spisovatel přímo nám, druhý jsme přeložili z týdeníku „Weltbühne“. Oba autoři shodují se v tom, že německá armáda dosud k válce připravena není.

I.

„Býti více, než se zdá“, volal šéf německého generálního štábu Schlieffen na své žáky v červené budově na berlínském Královském náměstí, a zdá se, že toto heslo nebylo vydáno zbytečně, když si vzpomeneme na ty četné dvorní generály Viléma II., na tu spoustu kariéristů a protekčních chráněnců, kteří stáli na nejvyšších místech staré armády. Přesto zanechal po sobě Schlieffen, Moltkův chovanec, nejen operační plán, který by ostatně ani při přesném provádění patrně nebyl říši zachránil před porážkou; zanechal také kádr talentovaných důstojníků, jejichž strategické nadání v některých případech vynikalo dokonce nad průměr. Tito pánové dosáhli zatím stařeckého věku, příští válka je patrně již neuvidí v generálních štábech a mimo to by jejich názory příliš disharmonovaly s pojmy moderních válek, v nichž se technické a chemické zbraně posunuly na první místo.

Je oprávněno ono téměř obecné mínění o znamenitosti nové německé armády? Mají pravdu oni varovatelé, kteří se obávají netušených počátečních úspěchů německých vojsk? Přinesou vynálezy německých techniků a chemiků — vynálezy, oprádané bájnými legendami — v příští válce Němcům vítězství? Nebo při tom upadáme do stejné chyby, které se tak mnozí Němci dopustili za vnitřních bojů v letech 1930—33, a dáváme se balamutit a zastrášovat propagandisty Třetí říše? Vzpomínáme si ještě, jak pan Göbbels dovedl vzbudit v národě dojem, že má v Berlíně silnou SA, ačkoli ve skutečnosti v ní bylo jenom tři tisíce mužů? Je nová německá armáda již dnes schopna vésti dlouhou, těžkou válku?

Složení nové německé armády.

Nová německá armáda ve svém dnešním složení ani zdaleka ještě není pevná stmelená, jednodílná masa; je to stále ještě pestrý, dohromady sehnáný houf starých vojáků, žoldnéřů, nováčků, uniformovaných nezaměstnaných a mladičkých miličních vojáků, jejichž tělesnou a morální odolnost určitě nelze oceňovat příliš vysoko. Pevnou páteř této armády tvoří říšská obrana (Reichswehr), ono vojsko placených vojáků, které své řemeslo konalo úplně stranou od národa. Lidé, kteří do tohoto vojska vstoupili, byli vybíráni podle hledisek úplně jednostranných; lákala je tam vyhlídka na slušné zaopatření po dvanáctileté službě, doporučily je tam pro jejich „nacionální“ spolehlivost tak zvané „nacionální svazy“, přicházeli většinou z venkova nebo z malých měst a nikterak se nevyznaňovali inteligencí; jenom nebezpečí, že brzy budou nebo že zůstanou nezaměstnanými, hnalo mnohé ty chasníky, jakmile si opatřili dobré styky, do kasáren, nabízejících vítaný útulek. Tvrzení, že tyto kádry jsou neobyčejně kvalitní, nebylo zatím nijak dokázáno. Exklusivnost říšské obrany, spiklenecký ráz tohoto vojska, přísně zachovávaného svá tajemství, nedůvěra, která naopak naplňovala širokou veřejnost ve styku s tímto vojákem, to všechno dalo příslušníkům říšské obrany nátěr tajné sekty, to všechno zavinilo, že reichswehři se chovali arogantně, vyzývavě, domýšlivě, ale zároveň se isolovali od ostatního obyvatelstva. Není pochyby o tom, že v po-

sledních dvou letech tyto přehrady padly, ale právě vítězství branné moci nad soupeřskými svazy se psychologicky neprojevovalo ve prospěch příslušníků říšské obrany. Skákat, běhat, plavat, jezdit na koni, to samo prostě nestačí.

Více blufu než pravdy.

Německý militarismus dával vždycky a stále svými propagandisty chválit své technické pomocné zbraně, aby šířil paniku. Ve světové válce to bylo nejtěžší dělostřelectvo: jeho výkonnost bylo halasně velebena, ale každý odborník zná problematickou cenu dvaadvaceticítek a tak zvaného „pařížského děla“, ale ví také, jak velkou převahu mělo francouzské polní dělostřelectvo nad německým. Ponorky uvázly nakonec v ponorkových pastích, a nebylo jediného bojového plynu, který by brzy nebyl měl a který by nebyl v krátkém čase kvalitně předstihl také nepřítel. Vždycky se ukázalo, že ty jedinečné, náramně vychvalované německé válečné vynálezy jsou hlavně pro parádu a že politicky způsobily vždycky německým zájmům jenom nesmírné škody, jako na příklad torpédování „Lusitanie“ nebo bombardování Londýna. Je známo, jak velice pozadu byli Němci v mnohých zařízeních pro „každodenní potřebu“; připomínám jenom tabulky pro střelbu artilerie, metody pro střelbu bez zastřelování atd. Němci mají vynikající nadání v blufu, v balamucení, ale ve všedním životě vojenského řemesla trpí myšlenkovou chudobou, zrovna tak, jak nepraktické jsou ještě jejich uniformy, tlumoky, obuv atd. do všech podrobností.

Manévry — blamáž.

Když si generál Hammerstein-Equord oně historické soboty v lednu 1933 dovolil přednésti říšskému presidentovi své pochybnosti o správnosti příkroho postupu proti Schleicherovi, starý pán na něho zabručel, aby se laskavě staral o své věci a aby nezapomínal na manévry v létě roku 1932. Je známo, že námětem tenkrát byl polský vpád a že se cvičila „bitva u Berlína“. Manévry dokázaly, že velení úplně selhalo. Již v dřívějších letech se vždycky poznalo, že vrchní velitelství se při manévrech po každé blamovalo. Prakticky nadobro selhaly výchovné metody německých důstojníků v Bolívii a také v Číně. Seeckt se i se svým štábem ani zdaleka nevrací z Číny jako vítěz. Je na tom něco divného? Je to náhoda?

Protektce v důstojnickém sboru.

Mnozí si možná ještě vzpomínají na hrozné boje o vůdčí místa v německém vojsku, když byla podle versailleské smlouvy zřízena armáda v síle jenom sto tisíc mužů. Tenkrát musilo mnoho tisíc důstojníků odejít z vojenské služby. Ale výběr těch, kteří měli zůstat, se ani zdaleka nedál podle zásad kvality; naopak: protektce určovala složení nového důstojnického sboru. Rozhodovala příslušnost k určité klice, mající styky s vrchním velitelem a s jeho okolím. Stoupenci jiných stran odpadli. Dále úplně vypadli nebo byli vystrčeni do zapadlých posádek mladí nadaní lidé s obzvláštními schopnostmi, protože se z nich mohli stát nebezpeční rivalové. Především však rozhodoval původ, rodinné styky, aristokracie a plutokracie měla rozhodující slovo, procento šlechty bylo a zůstalo úžasně veliké; v důstojnickém sboru nikdy nebyvalo tolik modré krve jako za republiky. Rozumí se, že také mezi šlechtou bývali a jsou znamenití vojáci. Ale v říšské obraně každý, kdo prostě měl šlechtický titul, měl zaručeno místo v důstojnickém sboru. Princip protekce byl a zůstal rozhodujícím až dodnes.

Armáda — svět pro sebe.

Ve válečném loďstvu byl tento princip hájen obzvlášť do důsledků. O vystřídání propuštěných důstojníků, o povyšování a vůbec o důstojnický dorost se z nevojáků nikdo nestaral; armáda byla a zůstala světem pro sebe, byla a zůstala uzavřeným kruhem zasvěcenců. A co jsme

se tu a tam dovídali o těch pánech? Nic než skandály, nic než marnotratnosti nejhoršího stylu, nic než korupce, nic než temné aféry.

Korupce v armádě.

Máme nějaké důkazy o obzvláštních schopnostech nového pruského důstojnického sboru? Kvalitativně cenná vojenská literatura posledních patnácti let pochází buď od odstavených, vyhozených vojáků, nebo od generálů z císařské doby. Přes veškerou svou nuznost byla literární činnost poraženého čínského bojovníka Seeckta ještě vrcholem. Jak ubohé, bez úrovně, jsou články německých vojenských časopisů, když je srovnáváme s francouzskými nebo s ruskými časopisy stejného rázu. Zato však až do poslední doby němečtí důstojníci skvěle dovedli dělat všelijaké obchody; především technická výzbroj vojska, těsná spolupráce s průmyslem vytvořila pro mnohé vysoké důstojníky rozsáhlé pole činnosti s mnohými temnými roklemi a postranními cestami, po kterých se dalo chodit pěkně ve skrytosti. Je dovoleno, aby ministr vojenství přijal dotaci v podobě velkostatku? Jak se to srovnává se staropruskými zásadami? A to ani nemluvíme o pokoutních obchodech leteckých štábů — Göring má v tomto oboru staré zkušenosti z války, když obzvláště vřele doporučoval motory bavorských továren... Nikdy v dějinách pruské armády se v důstojnickém sboru, zvláště u zvláštních vojenských útvarů, nežilo tak luxusně a nákladně jako v dnešní německé armádě, nikdy předtím neměly štáby technických trup tak blízké styky s průmyslem jako dnes. Je zde jasně vidět úpadkové zjevy, které lze srovnat s úkazy v armádě Napoleona III. nebo v carské armádě ruské. Od ctností a dobrých vlastností starých vojáků Bedřicha II nebo Viléma I. se dnešní armáda velmi vzdálila.

Nával kariéristů do vojska.

Veliké rozšíření armádního stavu v Německu otvírá dnes dveře všem kariéristům, nezaměstnaným intelektuálům, lancknechtům hnědé partajní armády, nezaměstnaným záložním důstojníkům, propuštěným aktivním důstojníkům. Nával je ohromný a nelze jej zvládnout. Stejí se ve frontách. Uchazeči, kteří se zde hlásí, nejdou sem ani z náklonnosti, ani pro obzvláštní nadání, nýbrž hledají zaopatření, přijímají slušně placené místo a nosí „čestný oděv vůdců“. Mnohých let bude třeba, než bude vytvořen důstojnický sbor, vyhovující všemu, co je požadováno od mužů, kteří mají zdárně vésti vojsko do boje.

Německé dělnictvo v příští válce.

V čem tkvěla nesmírná odolnost staré armády, třebaže její jádro ukazovalo poruchy již před rokem 1914? Jednak v generálním štábu, který nelze jen tak z ničeho nic vyimprovisovat, jednak ve vojácích proletářského původu. Za světové války se ukázalo, že pluky, v kterých byl silně zastoupen průmyslový proletariát, byly neobyčejně vojensky zdatné. Tovární školení bylo znamenitou předvýchovou pro službu v armádě. Jak se ve vojsku bude chovat dělnictvo dnešní Třetí říše, to je velmi problematické a je nemožné charakterisovat jeho chování ani sebe stručněji. Ostatně pro službu ve vojsku a v poli přicházejí v úvahu především ony ročníky, které proletářské politické strany před rokem 1933 jenom slabě zasáhly svou výchovou, takže se zčásti dobrovolně, zčásti nedobrovolně staly obětí hitlerovské propagandy. Právě v poslední době lze v kruzích mladých lidí pozorovat silnou opoziční náladu. Při tom je tato mládež již vojensky vycvičena jako ještě nikdy žádná mládež. Tato mládež ještě stále sní o socialismu, ale sotva má o něm nějaké konkrétní představy. Mladí lidé projevíli v ilegální činnosti úžasnou odvahu a pohrdání smrtí, ale mladí lidé se stali také hlavními oporami Hitlerovými a konečně velká část mládeže již úplně propadla hakenkrajclerskému způsobu myšlení, takže z nich zítra budou vojáci stejně nadšení, jak byli v r. 1914 němečtí dobrovolníci v belgickém Lan-

gemarcku, ale také hromadné hroby prvních válečných měsíců budou plnit, takže jádro armády budou pak zase tvořit starší ročníky. Vyslovit definitivní úsudek o válečných schopnostech těchto ročníků, bylo by odvážné, ale podrobná analýza by patrně nedopadla ve prospěch Třetí říše. Hlavní kádr německých dělníků je politicky ještě bez domova, ještě stále vyčkává, ještě stále nedůvěruje a je těžké mítí naň nějaký vliv. To je všeobecně známo a právě proto člověk tak třídne uvědomělý jako Göring nepřijal do svého letectva žádné proletáře, právě proto převládají u tanků živly měšťanské. Tyto vojenské formace jsou nositeli ofensivy, náhlého útoku na evropské státy; právě ony mají neočekávanými útoky vynutit co nejrychleji vítězství. Proletářům je ponecháno právo, táhnout za nimi v pěších plucích a vyrábět v továrnách munici. Ale válka nebude rozhodnuta tak, jak si to vymyslí letecký generál.

Není sporu o tom, že prudkost německého náhlého útoku bude strašná, ale stejně nutné je, poukázat na slabiny dnešní německé armády. Už proto, aby se nešířil mylný názor, že armádu Třetí říše nikdo nemůže porazit.

Georg Forster.

II.

Německý generální štáb žádal mír až do roku 1938. Myslí, že dříve nebude hotov s vybudováním a s výcvikem nového vojska. Chybí ještě materiál — především těžké dělostřelectvo — a také moderně vycvičeného důstojnictva a mužstva je nedostatek. Důstojníci ze světové války, kteří byli zase přijati téměř do všech oborů vojenské služby, jsou jenom výpomoc z nouze; a také oni musí být „přeškoleni“, technicky i takticky. Válka roku 1936 bude mítí s válkou z roku 1938 podobnost jenom nepatrnou. Samostatné družstvo se stalo vedoucí bojovou jednotkou a nastoupilo na místo bývalé čety. Již dnešní velitel setniny je tak trochu jakoby malý bývalý generál. Velitel pluku velí jednotce složené z nejružnějších zbraní: z pěchoty, z lehkých a těžkých kulometů, z minometů, z dělostřelectva proti tankům a na pomoc pěchotě a mimo to i u pluků neúplně motorisovaných z celého parku motorových vozidel všeho druhu. Na místa plukovních a vyšších velitelů má německá armáda k dispozici dosti důstojníků z říšské obrany; ale i těmto rozeným čekatelům na generálskou hodnost je ještě třeba praktického výcviku na cvičištích a v manévrech. Na nadřazených místech se dnes povaluje ještě mnoho lidí neschopných, přestárých, znovu do vojenské služby přijatých důstojníků, kterým chybí tělesná svěžest a technická znalost nových zbraní. Čtyřicetiletý major, který sloužil dvacet let u svého oddílu, uchoval si všechny tělesné síly; ale jeho kamarád, který posledních deset let proseděl za psacím stolem někde v úřadě, má klouby povážlivě ztuhlé. Nikoli bez důvodu byla vojenská služba v mírových dobách vždycky považována za obzvláště zdravou. „Generálové stárnou.“

Totéž, co platí o velení, platí také o mužstvu: není ještě připraveno. Ozbrojené svazy a „pracovní služba“ vykonaly ovšem v posledních letech cennou přípravnou práci. Přece však připravily jenom armádu povrchně vycvičenou. Úplně vycvičeno je dnes patrně sotva více než milion mužů. V budoucnosti přistoupí k tomuto výborně vycvičenému jádru každoročně aspoň 600.000 až 700.000 mužů. Nejvyšší armádní velení může tedy počítat s tím, že v létě 1938 bude mítí k dispozici první útočnou vlnu v počtu půl třetího až tří milionů lidí. V též čas mají být zformovány také kádry důstojníků aktivních i rezervních a skončena technická výzbroj vojska. Miliony mužů mající předběžný výcvik v prosté pěchotní službě, jakož i starší ročníky, které ještě nebyly cvičeny ve speciálních kursech a „náhradní zálohy“ jsou míněny jako druhá výzva, která má býtí v prvních týdnech války dále cvičena a která má vyrovnávat utrpené ztráty a postavit nové bojové jednotky.

Před rokem 1938 to vypadá docela jinak. Až do té doby je Třetí říše v nebezpečném období, v němž ji staré,

vycvičené armády sousedních států v mnohem předstihují, třebaže německý válečný materiál má tu nekonečnou přednost, že je zbrusu nový. Ale je také tak nový, že nová armáda s ním ještě úplně nesrostla. To nebezpečné období se každým dnem zkracuje, a k tomu v neposlední řadě přispívá vedle práce čistě vojenské také nacionálně socialistická propaganda. Rozněcuje militaristického ducha v mládeži, která má nésti hlavní tíhu fyzického boje.

Lhůta do r. 1938, jak ji požaduje generální štáb, jistě byla stanovena tak, aby byla co nejkratší. Kdyby válka vypukla dříve, stalo by se to, co Hitler říká o válečných dobrovolnících, padlých ve Flandřích: „Statistice nejlepších mladých Němců, špatně a napolo vycvičených, byly vehnány v náruč smrti“ („Mein Kampf“). To Hitler nechce. Ale je jeho politika taková, aby zabránila katastrofě příliš brzké války?

V Berlíně je vládě úplně jasné, že válka na dvou frontách by byl podnik zoufalý. Nebezpečí takové války na dvě strany se proti roku 1914 zmnohonásobilo: vývoj vzdušných zbraní, motorisace armád a s tím spojené rychlejší pohyby vojenských jednotek ukazují, že taková země, jako je německá říše, může být celá ohrožena nepřáteli, kteří mohou houfy svých letadel vyslat od východu, od západu, a eventuálně také od jihu. A německý válečný průmysl je obzvláště choulostivý, protože je silně soustředěn na několika málo místech. Veliká, hustě zalidněná říše se stala příliš malou pro válku na dvou frontách.

Tak se úplně rozbití francouzsko-ruského spolku stává nejnaléhavějším úkolem německé diplomacie. A právě proto je nejen v této chvíli, ale provždy jisté, že tento spolek je jedinou účinnou zárukou francouzské bezpečnosti! Měřeno názory německých strategů, zaručuje francouzsko-ruský spolek bezpečnost mnohem větší než nejpevnější francouzská dohoda s Anglií; neboť svou účinnost by mohl projevit mnohem rychleji než podpora britského loďstva, protože ta by se mohla přece ukázati teprve v blokadě trvající delší dobu. A německý generální štáb doufá, že účinkům takové blokády předejde rychlým vítězstvím na souši.

Právě proto, aby zabránil definitivní francouzsko-ruské spolupráci, mluvil Schacht v Basileji tak cynicky s Tanerem a s Normanem. Veřejná hrozba Sovětskému svazu měla zároveň ukolébat francouzskou vládu, aby se ničeho neobávala.

Sporné je, zdali Třetí říše může s válkou čekat tak dlouho, až armáda bude do posledního knoflíčku připravena, protože obyvatelstvo je zatím nuceno příliš si utahovat z hladu řemen. A hlavně je sporné to, zdali z mas, pozvolna se organisujících k odporu proti vládě, především z řad dělnictva, nevyroste odpor tak silný, že celý ten výzbrojní plán bude nutno do základů změnit a že Německo bude nuceno vrhnout se do války předčasně.

H. T. Joěl.

národní hospodář

Miloslav Vaněk:

Průmysl a politika

Pod tímto názvem napsal 29. června m. r. dr. Josef Schieszl do „Hospodářské politiky“ článek, který způsobil hlučnou polemiku; autorova replika pak znovu polemiku, a nyní, zdá se, autor uzavírá věcnou část diskuse článkem z 11. ledna. To je dobrá příležitost rozhlédnout se po její bilanci — zejména po tom, co v ní obsaženo není.

Nemůžeme se pohříchu obšírněji zabývat tím, co bylo v diskusi s obou stran řečeno. S tím, co říkal pan

dr. Schieszl, vyrovnal se již redaktor „Přítomnosti“ s obvyklou přiléhavostí a lapidárně — není tu co dodat a čeho ubrat.

Nebudeme se zabývat ani tím, co formulovali vedle Ferdinanda Peroutky v diskusi oponenti a glosátoři myšlenek p. dra Schieszla — dr. Kapp, prof. dr. Naubauer, dr. Jos. Fischer, dr. E. Sobota, dr. Vilinskij —, ačkoli by to bylo lákavé: není místa k rekapitulaci tak obšírné.

Zajímá mne to, co se v diskusi vůbec neobjevilo, co v ní nebylo řečeno a co jí dodnes schází.

A tu nejprve nutno zjistit:

1. Jde o otázku nad jiné závažnou a možná i osudovou — o účast průmyslu v čsl. politice. V jistém smyslu je to zároveň historická a sociologická otázka o účasti čsl. měšťanstva v budování státu a všech našich veřejných zařízeních.

2. Zasluhou dra Schieszla jest, že upozornil znovu na problém, na který před ním dávno upozorňovali i jiní.

3. Dr. Schieszl ovšem k řešení této otázky navrhl způsob, jenž by podmiňoval důkladnou revisi ústavy směrem k t. zv. stavovskému zřízení: „... zřídit organisace stavovské a přikázat jim rozhodování o věcech stavovských...“

4. Dr. Schieszl byl v době, kdy se odhodlal tak učinit, sekčním šéfem kanceláře presidenta republiky a v této funkci politickým tajemníkem nejvyšší politické instance, kterou má republika,

5. a k tomu i nejvyšší mravní i politické autority, kterou mají národy této země v osobě T. G. Masaryka, mimochodem též klasika čsl. demokratické teorie i praxe.

6. Dr. Schieszl jest i dnes tímto vysokým politickým funkcionářem v kanceláři nového presidenta republiky.

Dá se tudíž předpokládat, že s místa tak závažného a s politické rozhledny tak vysoké nebyly zajisté podněty, obsažené v článkách p. dra Schieszla, formulovány bez úvahy všestranné? Muži šedesátiletí a velkou odpovědností zatížení se nerozhodnou jen tak zhola utéci se do veřejnosti s otázkami tak závažnými, jako by se rozhodovali na příklad posluchači nějaké svobodné školy politických nauk...

Co o tom praví historie.

Jak je však možno, že ani jediný z účastníků diskuze — ani její iniciátor, ani jeho oponenti, ani glosátoři problému — si nepoložili otázku, která bývá první, kdykoli jde o věc technicky nikoli společenské, nýbrž strojní či stavitelské, otázku: co pak o tom vlastně víme z minulosti? od otců? od dědů? zkrátka, co „víme“ z „vědy“? (Nemusí to být právě čsl. otcové a dědové, mohou být i francouzští, angličtí a němečtí...)

Vždyť máme průmysly o sto a dvě stě let starší než je náš, a máme také demokracie o šedesát, stošedesát let, ba o staletí starší než je československá. Copak asi dělaly ty starší demokracie se svými průmysly, a co asi dělaly ty starší průmysly se svými demokraciemi? Jak pak asi řešily ony starší průmysly a starší demokracie otázku svého vzájemného poměru? Návratem k stavovství? Majít přece také svoje zkušenosti, pravda, neinspirované středoevropským vlněním fašismů. Ale: průmysly byly, byla i demokracie a byly i hospodářské krise — snad objektivně těžší, ale subjektivně ne tak citelné, jako je dnešní krise pro ge-

nerace dvacátého století. Jak pak si s těmito problémy věděli rady naši tátové a dědové — na západě?

Mnohá moudrá knížka se o tom najde v našich knihovnách. Nejvíc je jich ovšem v knihovně presidenta-Osvoboditele . . .

Z nich pak je jasně vidět, že problém uplatnění soukromopodnikatelských, průmyslových, bankovních, velkoobchodních a velkodopravních složek v demokratické politice není nový — a zejména není jen československý —, nýbrž že se táhne jako červená nit dějinami všech moderních demokracií. Demokracie vzniká revolucemi měšťanstva proti feudálnímu absolutismu, a obvykle až po revolucích se v zdemokratisovaných zemích dostavovala v širším měřítku industrialisace. Průmyslové, bankovní a obchodní velkoměšťanstvo se pak obvykle v demokraciích orientovalo na — „ancien régime“, přimykalo k legitimismu, k restauraci, k reakci. Velkoměšťanstvo bývá revoluční jen až po odpoutání nevolníků od hroudy, až po zrušení selského poddanství, jehož potřebuje k zbudování průmyslu a ke kapitalisaci zemědělství.

Maloměšťanstvo však a velké části čtvrtého stavu — hlavní nositelé republikánských a svobodářských praporů — setrvávají obvykle v demokracisující tradici, stávají se však takřka periodicky mocnou příprěží reakce, obnovující v nejrůznějších způsobech bývalý absolutismus a autokratismus, ovšem vždy pod maskou „zdokonalení demokracie“. V Americe a ve Francii se tak stalo několikrát (na př. éra generála-presidenta Jacksona, nastolení „sociálního“ krále Ludvíka Napoleona, silná interesovanost průmyslu na boulangistickém pokusu o převrat atd.). Nezapomeňme také, že starý zápas mezi „pravíci a levíci“, jenž se stále vrací v dějinách demokracií jako snaha utvrdit převahu „administrativy“ nad „parlamentem“ a naopak zase opačně opatřit parlamentu přímý vliv na správní aparát, má ve svém pozadí zase vlivy oněch složek, které se domnívají, že mají být v demokracii spíše váženy co do své důležitosti, než počítány co do svých hlasovacích jednotek.

Nikde však v západních demokraciích nedošlo k pokusům řešit tento problém — stavovským zřízením. Všude by řešen vřaděním průmyslů a bank do (obvykle konservativní) politické strany, nebo stran, při čemž průbojná a novotářská hlava průmyslové politiky často též přimykají se k novotářštějším útvarům středostavovským, ba dokonce i zcela socialistickým, (byť i ne dělnickým).

Je a byl u nás průmysl bez
politického vlivu?

U nás však? Zůstal průmysl politicky nezařazen? Zůstal neuplatněn? Kdo se dívá jen na poslední dva roky politiky národní demokracie, je v pokušení přisvědčit. Ale přisvědčí-li té „neuplatněnosti“ a hledá nápravu v revisi ústavy, měl by přihlédnout i k předcházejícím patnácti letům, k oněm letům, kdy dr. Kramář býval ministerským předsedou a pak členem Pětky, kdy dr. Rašín, dr. Bečka a ing. Novák bývali vůdci finanční i obchodní politiky státu, kdy dr. Hoďač býval vůdcem celé obchodní a průmyslové politiky státu . . . Co se za ta léta změnilo? Ústava? Ústava se nezměnila. Změnil se počet mandátů? Nepříliš. Způsobila snad nedokonalost ústavy, nebo zhoršená úroveň parlamentarismu, že tito pánové již nefungují v posláních tak význačných? Každý ví, že

úroveň parlamentu se naopak zlepšila. Nebo snad sluší hledat nedokonalost na jejich vlastní straně?

Uznáváme, že mezi uplatněním průmyslových zájmů v hospodářské politice státu a mezi dnešním složením vlády — nikoli parlamentu — je nepoměr, ba dokonce i uznáváme, že tento nepoměr je často na újmu důležitým zájmům nejen průmyslu, ale i celku — pokud totiž má průmysl větší a obecnější význam než jen jako pramen zisku pro jeho podnikatele.

Co však nemůžeme uznati, jest hledání závad jen na straně ústavy, jen na straně parlamentarismu, když je možno bezvadně zjistit celou horu závad na straně průmyslu a jeho politické reprezentace.

Nejde to laciněji?

Jestli dnes máme uvažovat, zda je či není nutno měniti ústavu za tím účelem, aby byl odstraněn nepoměr mezi váhou průmyslových zájmů a mezi počtem hlasovacích lístků, které mluvčí těchto zájmů dovedou na sebe soustředit, budeme nejdříve důkladně zkoumat, zda by se nápravy nedalo docílit nějak laciněji, než za cenu přebudování celé základny parlamentární demokracie, k níž se tak lehce odhodlal p. dr. Schieszl. Tím spíše, že tato přestavba je proponována směrem ke kombinaci parlamentarismu se stavovstvím, které není než heslem, pomáhajícím budovat vládu a utokratickou.

Kdo sleduje vývoj našeho veřejného života od převratu, stěží dojde k závěru, že ignorance hlasujících davů ztížila zdejšímu průmyslu existenci — leda by se ztotožňoval s oním naivním pokřikem, jenž stále ukazuje na t. zv. sociální břemena jako pramen konkurenční neschopnosti průmyslu. Pozorovatel spíše shledá, že ve vlastní průmyslnické domácnosti se objevilo za ta léta tolik nedovednosti nalézt správnou obchodně politickou orientaci pro vývozní průmysl, nalézt správný způsob zakloubení nového státního útvaru do evropské a světové dělby práce, ochránit nenahraditelné poklady průmyslové organisace, vyrostlé nad přírodním bohatstvím pohraničního prstenu Čech, Moravy a na Slovensku — a v důsledku toho také neschopnosti vyvodit z této orientace správnou orientaci a politiku vnitrohospodářskou a vnitropolitickou — že není divu, šel-li od porážky k porážce průmysl, orientovaný na maloživnostenský romantismus p. dra Kramáře, zákonitě tkvící svými kořeny v letech osmdesátých.

Snad je to týž nedostatek, který lze pozorovat i na našich universitách a leckdy i hodně vysoko ve správním aparátu státním: nadbytek slovného kouzelnictví, žrecovství a magických gest, nadbytek citů tam, kde západní lidé reagují racionálně. Pan dr. Kramář, jako průmyslový politik byl uzlíčkem hněvivých pocitů — viz poměr k Masarykovi, poměr k sovětskému Rusku, konstrukce slovanské politiky, koncepce politiky průmyslové a obchodní atd. Nechť někdo srovná tuto politickou osobnost s postavami anglického nebo francouzského konservatismu, opřené o skupinu bankovní a průmyslovou a pak snadněji pochopí, oč jde. Zdá se, že problém je v tom, že nemáme konservativní strany, která by vynikala onou solidností a reálností, jejíž nedostatek právě pravicové kruhy často vytýkají — socialistům.

Jestliže v diskusi byla formulována námitka, že naše politické stranictví je už de facto stavovské, pak se zde operovalo zase jen kulatým a nepřesným slovem.

„Nejstavovšnější“ politiku v tomto státě prováděla strana agrární, a přece její Švehlově fázi nebylo možno upřít značný státní konstruktivismus. Ale tato strana, opřená o malozemědělské voliče, pěstovala v oblasti svých stavovských zájmů hlavně zájmy statkářské a velkosedlácké. Jsou však malozemědělci i statkáři jediný — a týž — „stav“?

Jdeme však dále: „Nejstavovšnější“ stranou je sociální demokracie, jejíž voličstvo je takřka šmahem dělnické. Spočítejte však, kolikrát tato strana obětovala velký kus dělnických mezd vyššímu obecnému zájmu, kolikrát se ve jménu demokratické spolupráce dovedla postavit i proti náladám vlastních lidí, kdykoli šlo o důležité věci průmyslové nebo zemědělské politiky, nepočítaje zájmy politiky vojenské, politiky spadající do oboru ministerstva vnitra atd. atd.

Těchto několik zběžných pohledů pod slova, jimiž se v diskusi o průmyslu v politice s vážnou tváří opeřovalo, aniž kdo vzal pod lupu reálný jejich obsah, má za účel soustředit pozornost k ohnisku problému. Tím jest nedostatečná světová i vnitropolitická orientace velkých vrstev našeho měšťanstva a s ním často i vysokých úředníků státních, která je soustavně uváděla do oposice vůči Masarykovi, vůči Washingtonské deklaraci a ústavě jako domnělým překážkám reálnějšího uplatňování průmyslových zájmů atd. Tato situace vede k tomu, že špička průmyslnické reprezentace dr. Hodač, hledal spásu v možnostech vzbudit davové hnutí pomocí Stříbrného a že se německé špičky průmyslnické reprezentace pp. dr. Peters a dr. Rosche pokoušejí nalézt davovou resonanci na československé straně v osobě páně Stoupalově — nic nedbajíce, že právě snaha Stoupalových přívrženců opřít čsl. obchodní politiku výlučně jen o vysokou rentabilitu pšenice a vepřového dobytka zasadila jejich vývozu rány nejtěžší.

Mnoho čachrování a málo velkých mozků, dovodících orientovat svou politiku vskutku jen podle strukturálních, životních zájmů, málo soustavné a tuhé práce, která se ve státním měřítku, ve velkopřůmyslu a v bankách učí hospodařit a myslit v desetiletích, a příliš mnoho mozků, které umějí jen myslit v časových úsecích, které uplynou od uveřejnění jednoho k druhému úvodníku . . .

Povýšit tento zmatek a tuto nemohoucnost stavovskou organizací ještě dokonce také na veřejnoprávní instituci a léčit jej stavovskými institucemi — nic jiného by nám věru nescházelo!

literatura a umění

F. Peroutka:

T. G. Masaryk představuje plukovníka Cunninghama

T. G. Masaryk vrátil národu plné moci a odešel do soukromí. Sotva už kdy před nás veřejně vystoupí. Fyzicky je soukromníkem. Má také jeho duch státi se soukromníkem? Mají president i spisovatel současně odejít do pense? Byl nám více než jedním člověkem. Byl nám celou demokratickou institucí.

Jak bude mezi námi žít teď, když se vzdal přímého působení? Bude na nás působit už jen prostřednictvím

toho, co kdysi napsal. Mladí lidé, na nichž chceme, aby byli demokraty, už ho jinak nepoznají. Velmi záleží na tom, v jaké podobě ho poznají. Rozmysleme si, co jim dáme do ruky: zda nudný oficiální portret nebo živý obraz živého a z a p a s í c í h o muže. Vydavatelé Masarykových spisů mají v rukou aspoň kousek osudu naší demokracie. Dovedete si od ní, abychom vzali příklad z minulosti, odmysliti Havlíčkovy spisy? Myslíte, že by naše politika vypadala stejně, kdyby Havlíčkovy články, neznámý generacím budoucím, byly setlely na stránkách „Národních novin“ a „Slovana“? Téměř nahmatati můžete, že by nevypadala zcela stejně.

President Masaryk neměl štěstí se všemi svými spolupracovníky. Někteří kolem něho z devotnosti rozšiřovali tak sladký pach kadidla, až se to mužnějším povahám protivilo. Tu a tam hbitě udeřili kaditelnicí do hlavy někoho, kdo nechtěl přísahat na všechna Masarykova slova. Svou přílišnou horlivostí způsobili více škody než prospěchu. Jiní, nikoliv devotní, nýbrž pamětliví sebe, patřili více agrárikům než Masarykovi, poněvadž bedlivým zkoumáním skutečnosti přišli na to, že místa rozdělují spíše oni než on. Ale nejméně štěstí měl Masaryk s vydavatelem svých spisů. Toto vydavatelstvo položilo se na jeho osobnost jako mlha, která zahaluje krajinu.

Byli už několikrát zasypáni výtkami, na nichž nebylo nic přehnaného. Jestliže se vydává Masarykova „Sociální otázka“ v sešitech a jestliže mezi vydáním dvou sešitů této staré knihy, která potřebuje jen přetištění (nejvýš srovnání s německým textem, což je práce pro mladého filosofa na týden), nastane záhadná přestávka nikoliv kratší než půldruhého roku, musí se nad tím mrzet každý, kdo by chtěl, aby Masaryk byl nejen veleben, nýbrž také čten. Jestliže Masarykův spis „Boj o náboženství“ již nějakých pět nebo šest let leží v zásen v tiskárně a stále nevychází, tedy také to není důvodem k pochválení těch, do jejichž liknavých rukou byl svěřen osud dalšího duchovního působení Masarykova. Jaké překážky při tom hrají roli, nemohu nebo spíše nechci posuzovat. Rekněme si, že jsou to překážky tajemné, neboť lidská povaha, přese všechno, co už o ní víme, přece jen zůstává tajemnou. Tedy také povaha vydavatelů knih.

Budou-li Masarykovy spisy vycházeti dosavadním tempem, které je nejpomalejší známé tempo na knihkupeckém trhu vůbec, máme jakousi naději, že naši pravníci kolem r. 2000 konečně se dozvědí v plném rozsahu, kdo to Masaryk byl. A jistě budou o něm vědět více než dnešní mladá generace, která by to nejvíce potřebovala, která však spiknutím nějakých příčin je od znalosti Masarykova díla oddalována. Páni vydavatelé sami nechtě podají přehled toho, co za sedmnáct let vykonali. V podstatě vykonali tolik, že se nám zdá, že Masarykovy spisy byly kdysi dány do stoupy a že je nyní třeba nejnamáhavější rekonstrukce, aby mohly být obnoveny. Následkem sedmnáctiletého působení tajemných příčin Masarykovy knihy se mezi čtenářstvem nevyvyšují. Máme plnou demokracii lidí, kteří nedovedou napsat dvě kloudné věty. A mezi tímto spisovatelem a čtenářstvem byla zřízena jakási zeď. Ovšem, vyšla „Světová revoluce“, avšak bylo asi těžko, ba nemožno zadržet před světlem světa knihu, kterou autor sám do posledního puntíku k vydání připravil.

Nevydávání však nebo tak pomalé vydávání, že vystavuje zkoušku i největší trpělivost, je jen část celkového hříchu. Téměř škodlivé také jest to, co se vydává.

Nejrepresentačnějším výkonem pro vydavatelstvo — a nejméně reprezentativním pro Masaryka samého — jest „Cesta demokracie“, sbírka projevů z doby presidentství. Nikdo nechce pochybovati o tom, že také oficiální projevy Masaryka presidenta zasluhují býti vydány. Patří do historie. Ale sotva je to způsob, jak získat Masarykovi oddané čtenáře. Je to kniha, která se kupuje spíše z občanské povinnosti. Potřebujeme-li, aby mládež četla Masaryka, musíme si skoro přát, aby zapomněla na tento neobratný výkon vydavatelstva. Taková studená kniha mohla býti vydána jako doplněk k ostatním Masarykovým spisům, nikoliv však jako úvod.

Jsou zajisté i mezi Masarykovými presidentskými projevy takové, které zasluhují zapamatování a povědi nám mnoho o jeho osobnosti. Tu však bylo třeba citlivého výběru, jež měl poříditi někdo, čí duch není zcela studený a oficiální. Místo výběru postavilo si vydavatelstvo zásadu: žádný výběr — a zahrnulo zajímavé jádro nejobtížnějším balastem, který zejména mladé lidi je schopen od čtení Masaryka odstrašit a vzbudit v nich dojem, že tento autor patří mezi nudné učebné předměty, ne však mezi ty spisovatele, kteří se mohou číst s vášní. Jaká to křivda na tomto duchu!

Ničím jiným než křivdou není vydávati za projevy Masarykovy také projevy, které ve skutečnosti jsou záhradními výrobky některého úředníka z ministerstva kancelářů, z ministerstva spravedlnosti nebo z kabinetní kanceláře a které Masaryk jen podepsal. Samo vydavatelstvo se přiznává v předmluvě:

„Rozumí se, že leckteré tyto projevy, zvláště formální, měly za podklad návrh některého úředníka; byly však vždy přepracovány, propracovány tu více, tu méně, a často jen škrtem, přidaným slovem autorisovány, zosobněny.“

Skálopevná to věru důvěra, myslí-li se, že čtenář na celých dlouhých stránkách bude pátrati, kde snad Masaryk udělal škrty nebo přidal slovo. Ale jsou tu i celé stránky, kde není ani vlastního škrty, ani vlastního slova. Poslechněte tyto zajímavé projevy:

„Pane předsedo vlády,
svolávám Národní shromáždění do jeho sídla, Prahy, na
den 26. května 1920.
Tusar. T. G. Masaryk.“

„Pane ministře Franke,
zprošťuji Vás s díky ministerského úřadu.
Tusar. T. G. Masaryk.“

„Pane poslanče Meissnere.
jmenuji Vás ministrem spravedlnosti.
Tusar. T. G. Masaryk.“

Poněvadž ministrů je sedmnáct a poněvadž každého je třeba úřadu zprostiti a jiného jmenovati, projevy tyto obnášejí v „Cestě demokracie“ při každé změně vlády šest až osm stránek. Přejeme dobrou zábavu a dobré poučení. Ani v rukou člověka k Masarykovi nejcitlivějšího nemůže to býti více než potišťený papír. Jakousi významnost může míti toto ničení papíru a chuti čtenářů jen pro známou souvislost mezi počtem stránek a velikostí honoráře vydavatelů. Uvedme další ukázky tohoto balastu, jenž je nesnesitelný, je-li navalen na dílo ducha tak živého. 20. prosince 1918 učinil Masaryk tento projev:

„Já nebudu opakovat, co jsem již řekl: chci Vám jen představit pány: pan vyslanec Simon, pan generál Piccione, pan plukovník Cunningham.“

Dost. Nelze popřít, že je to projev Masarykův. Je to projev jeho úst a projev ducha vydavatelstva. Jestliže se nám tiskne toto, proč se nám nevytiskne také, že Masaryk někdy někomu řekl „dobrý den“ nebo „dnes je hezky“? Nebylo by to o nic méně významné. Z „Cesty demokracie“ se dovídáme, že 21. prosince 1918 učinil Masaryk tento projev: „Slibuju“. A dost. 27. května 1920 činí projev téměř totožný: „Slibuji.“ Uvésti to má patrně jediný význam: vynese to čtvrt stránky.

„Pane starosto,
byla mně podána zpráva o manifestaci ve vašem městě; těším se ze svorného rozhodnutí občanstva a dělnictva.“

„Děkuji vám za nezištnou a obětavou činnost a doufám, že budu mít ještě příležitost, abychom si důkladněji pohovořili o další práci.“

„Děkuji za přátelský projev vašeho sjezdu, přeji zdar vašemu osvětovému úsilí a práci v zájmu republiky.“

„Děkuji za projev důvěry, který jste mi poslali ze svého čtvrtého sjezdu, a přeji zdar vašim snahám sociálním a vaší práci pro republiku.“

„Děkuji Vám. Chápu Vaše těžkosti — a slibuju, že pokud je v mé moci, rád pomohu.“

„Dostávám právě docela neočekávanou smutnou zprávu a vyslovuji Vám a vážené rodině svou upřímnou účast.“

„Sire,
děkuji Vám uctivě za Vaše přání; a navzájem, Sire, dovoluji si vyjádřit své nejlepší přání pro Vás osobně a pro Vaši vznešenou zemi. Buďte přesvědčen, Sire, o mé nehlubší sympatii.“

To nejsou úryvky, to jsou celé projevy. Takový balast zasypal celou polovinu obou dosavadních svazků „Cesty demokracie“. Komu to může co dát? To je jako zasypávání studně. To je jako vystavit staženou kůži hrdiny. Jaký to nápad hledati pro Masaryka čtenáře touto sbírkou oficiálních proslovů k vyslancům, v nichž nemohl pronésti volnější slovo, souborem projevů, které mu redigovala ministerská rada a z nichž pod každým může státi „ministerský předseda v. r.“! Dáti Masarykovi mluvit k národu textem amnestie, který od začátku do konce sepsal nějaký úředník ministerstva spravedlnosti!

Na tomto velkém zjevu usadilo se několik lidí, kteří jsou schopni vyčerpat z něho všechnu sílu a uhasit všechny oheň, jenž v něm plápolal.

Máme tedy vydaného již nejoficiálnějšího, t. j. nezbytně nudného Masaryka. Výroky jako „představuji vám plukovníka Cunninghama“ máme také již vydány. Nezbyvá nic? Nic než právě celý Masaryk.

Již před válkou byl znám v Evropě. Kdybychom se chtěli spolehnout jen na materiál, který nám dodá vydavatelstvo jeho spisů, nikdy bychom nemohli pochopit, proč. Kdyby se někdo chtěl poučit o Friedjungově procesu, který upoutal pozornost světa na Masaryka, nemůže počítat s laskavostí vydavatelstva, nýbrž musí se zahrabat na několik dní do universitní knihovny a shánět tam svízelně materiál jako ke kterémukoliv středověkému tématu. Víme z doslechu, že Masaryk prý býval poslancem říšské rady ve Vídni a že tam říkal všelicos zajímavého. Vydavatelstvo jeho spisů neprojevilo ze sedmnáct let tolik energie v provádění svěřeného mu úkolu, aby vydalo jeho řeči, pronesené v této instituci, v nichž sice nepředstavoval ministři nějakého anglického plukovníka, ale v nichž představoval národu celý systém rakouský. Dědové vyprávějí vnukům, že T. G. Masaryk měl jakousi účast na jakýchsi rukopisných bojích — nikomu není dáno si to přečíst, kdo náhodou nemá za známého nějakého učeného starce,

jenž si zachoval v knihovně ročníky „Athenea“. Vskutku se o Masarykově působení v českém národě lépe informujete u sběratelů kuriosit než u vydavatelstva jeho spisů. Byl také jakýsi Hilsnerův proces — účast Masarykova v něm se dnešní generaci ztratila, poněvadž nemá, co by si o tom přečtla. V mlze nečinnosti vydavatelstva zmizel také celý poměr Masarykův k socialistům před válkou. Nepochopíte, proč sociální demokraté dali kdysi povel svým stoupencům, aby volili za poslance Masaryka.

Byl také jakýsi Masaryk literární kritik. Byl, ale už není, poněvadž skoro nikdo se nemůže pochlubit, že o tom něco ví. Nástup celé kritické generace let devadesátých musí připadat nepochopitelný, neznáme-li předběžnou práci, kterou vykonal Masaryk. On to byl, který k nám přinesl nový svět, nové metody. Dvacet, třicet pozdějších let pracovalo na podnětech, které on dal. Vydavatelstvo ani v tom nenašlo popud, aby vydalo jeho literární kritiky. Kde který i malý kritik let devadesátých je v tom ohledu šťastnější než tento velký iniciátor a má své práce pěkně srovnány v úhledných svazcích. Masarykovy práce jsou rozházeny v novinách za třicet let. Neznámy jsou už jeho boje proti romantismu, proti eklekticismu, proti Vrchlickému, proti parnasu, který „vypadá spíše jako antologie než jako zápasště bojův a strádání české duše“, zapomenut je zájem, s nímž se skláněl nad moderním českým sociálním románem a s nímž připravoval cesty moderní kritice. Zapadla zcela tato nejhovněvší fáze jeho bojů o českou tvářnost, o český charakter, o formování české povahy. Neznámo je i jeho charakterotvorné úsilí v bojích o českou filosofii, kterou vyvlékal z objetí německého, hledaje i tu český typ.

Krátce — je neznámo téměř vše, na čem záleží. Za takového stavu zůstává bohužel Masaryk pro novou generaci pouhým slovem. Snad jsme neměli tak rychle tesat jeho pomníky z kamene. Leckteří se příliš snadno uspokojili touto chladnou poctou. Obávám se, že tyto pomníky budou pro mnohé lidi bez duše, dokud nebudou vydány spisy, v nichž sídlí. Je paradoxní, že v ovzduší obecné úcty k Masarykovi se ještě teď musíme doprošovat: dejte národu jeho spisy! Vydáváme kde jaké české prameny z 15. a 16. století. Vydejme také tyto důležité a povzbudivé prameny století devatenáctého a dvacátého!

Dlouhá, nepochopitelná nečinnost vydavatelstva dává nám právo, abychom z toho učinili otázku veřejnou.

do ba a lidé

May Reevesová:

Charlie Chaplin v soukromí

Autorkou je mladá dívka, s níž se Chaplin seznámil před několika roky na Riviéře a s níž žil po celý rok v nejtěsnějším soukromí. Vděčíme jí za celé množství nestrojených a přirozených pohledů na velkého komedianta a umělce v nestřežených chvílích. Přinášíme z její knížky (May Reeves: „Charlie Chaplin intime“, N. R. F., nakl. Gallimard, Paris, 1936) několik svěžích ukávek, nikoliv pro jejich sensační nediskretnost, nýbrž proto, že doplňují lidský portret jediného velkého umělce mezi herci amerického filmu.

Představa, kterou jsem si učinila o hrdinovi „Zlatého opojení“, se naprosto neztotožňovala s jeho chladným a prázdným bytem: stěny byly holé a nábytek neosobní. V jakém to

bylo protikladu s obrazem onoho sentimentálního clowna, jak ho známe z jeho filmů! Na krbu stála fotografie s mnohmluvnou dedikací, jejíž náročné a kolmé písmo prozrazovalo silnou osobnost. Nevěděla jsem dosud, že podobné fotografie zdobily krb jen jediný den a že nazítří šly za tolika jinými, za stovkami těch, které Chaplin, opouštěje hotel, „zapomínal“ na místě.

Tu Chaplin otevřel dveře. Byl to opravdu Charlie Chaplin, tento distinguovaný drobný pán s vlasy prošedivělými v barvě soli s pepřem, jenž tu poděloval všechny svým teatrálním úsměvem a svou drobnou ručkou staré dámy? Dívám se s jakýmsi dojetím na jeho zženštilé ruce se zvadlou a vyschlou kůží, ruce, které se zdály o mnoho, o mnoho starší, než on sám.

Byla jsem ještě velice naivní, neznala jsem život a nevěděla jsem, že kolem Chaplina snuje mnoho lidí stále intriky, aby se s jeho pomocí dostali kupředu. Mnoho žen mu posílalo květiny, telefonovaly mu a žebraly o schůzku. Denně dostával spousty dopisů, v nichž se říkalo: „Dovoďte mi, abych Vás navštívila, neboť jsem ujišťována, že mám veliké nadání...“, nebo „Všichni se shodují, že prý jsem krásná, posílám Vám tedy svou podobiznu...“, „Mám velice sladký hlas, poslechněte si jej jednou...“. Mnozí z těch, kteří se na něj takto obraceli, měli i velmi známá jména. Ženy mu trpce vyčítaly, že jim slíbil, že je telefonicky zavolá, že večer s nimi vyjde a že o sobě nedává zpráv. Byla jsem plna nejistoty, a cítila jsem kolem jen žárlivost a nenávisť. Nevěděla jsem ještě, že filmová hvězda není lidskou bytostí a že nesmí mít soukromý život.

Toho večera však Chaplin měl náladu tak zářící a veselou, že nevěděl, co má dělat. Dal si ubrousek na krk jako slintáček a hrál si na malé dítě, které nedovede zacházet se sklenicí, s talíři a příbory. Držel talíř neobratně a křečovitě v rukou, díval se na něj nejprve zespona, pak do něj namočil ústa, obracel se všemi směry a šklebil se: „Já chci tohleto...“. Pokřikoval, dával rukama znamení sluhovi, jenž obsluhoval kohosi na druhém konci stolu. Konečně si nacpal ubrousek do úst a ztropil pekelný povyk, třískaje lžící a vidličkou do sklenic a do talířů. Když mu pán domu přinesl špenát, křičel Charlie jako malý chlapec: „Tohle je pro Charlieho...“ Pak sáhl holou rukou do mísy se zeleninou, vzal jí plnou hrst a mrštil na talíř. Všichni kolem se svíjeli smíchem a Chaplin jedl jako malé dítě. Zůstali jsme do konce večere a vrátili jsme se teprve pozdě v noci.

Večer před Chaplinovým odjezdem z Nizzy do Alžíru zavezl nás Gould motorovým člunem až na ostrovy Lérinské. Zatoulali jsme se po stezkách piniového háje. Charlie mne vedl za ruku a běhali jsme jako děti. Když jsme byli sami, líbal mne něžně, takže jsme už neviděli nic, ani klášter, ani zříceniny, ani ostrov. „Chtěl bych tu vystavěti dům a žít tu s tebou“, zapřísahal mne nadšeně. „Mám už filmu dost, chtěl bych jednou být sebou samotným. Nechci se vrátit do Ameriky. Tady bychom mohli snít a mít dítě...“ Často v něm vznikala tento rozpor mezi ctižádostí a mezi touhou po štěstí.

Ačkoliv měl zůstat v Alžíru jen čtrnáct dní, zapřísahal mne, abych za dva dny za ním přijela. Odpřísáhla jsem mu všechno, co si přál. „Až přijedeš za mnou, projedeme celou zemi společně. Sestoupíme až k Marrakechi, projdeme pouští, budeme bydlet ve stanu a budeme naslouchati tajemství Sahary pod hvězdnou oblohou. Pojedeš se mnou do pouště? Nebudeš se nudit?“ Usmívala jsem se jeho naivností, s níž

jednal se všemi a zvláště s ženami, a jež byla jímavější než všechny přísahy lásky. Abych určitě za ním přijela, koupil mi lístek na loď už několik dní předem.

První společné jítro v Alžiru jsme snídali za zvuků tanga. Chaplin se mnou tančil a svíral mne tak silně, že jsem klopytala a ztratila střevíce. „Kdykoliv uslyším tango, budu vždycky myslet na tebe, ta sladká a smutná melodie je jako ty.“ Pak si mne posadil na klín jako dítě, zvrátil mou hlavu nazad a díval se na mne pozorně. „Jak máš podivný obličej na Evropanku. Mohla bys být i Arabkou nebo Orientálkou. Chtěl bych pro tebe napsat film, v němž bys hrála malé arabské děvče.“ Pak mi vypráví, jaký bude náš život v Hollywoodu. Popisuje ve fantastických obrazech náš příjezd. „Vid', že tě ještě nikdy nikdo nelíbal, jako já?“ pravil náhle. „Líbí se mi, jsi-li bleďá a nenalícená. Tvá ústa vzrušují daleko více, nejsou-li namalována . . . Dovedeš skákat jako mladý klokan.“ Náhle se zamyslí, je skoro smutný. Jeho obličej zestárne v jediné minutě, vypadá jako stařec: „Jen kdyby mi bylo o deset let méně . . . Jsem pro tebe příliš stár. Chtěla bys se mnou žít vždycky a mít ode mne dítě?“ „Charlie, vždyť tě skoro ani neznám, za těch několik dní . . .“ „Kdybys měla ode mne dítě, patřila bys mi navždy.“

Na vycházce jsme se jednou zastavili před obchodem topnými tělesy, nedaleko našeho hotelu. Byl tam model miniaturního obytného domu, v němž všechny pokoje byly zařízeny, jak se patří na elegantní byt. Pokoje, a dokonce i kuchyň, obsahovaly všechno zařízení jako pro loutky, nic tu nechybělo, dokonce ani kuchyňská váha na stole. Chaplin se nemůže odtrhnouti od pohledu na tento dům. Stojí tu jako chudé dítě, které nemělo nikdy hraček.

„Kdybych jednou přišel o všechno a už nemohl točit filmy, vyráběl bych hračky,“ řekl pojednou. „Když jsem byl ještě malý, dělal jsem lodičky z novinového papíru a prodával jsem je lidem na ulici, abych neumřel hladu.“ Kolikrát se naopakoval za dobu našeho přátelství: „Kdybych přišel o všechny peníze . . .“ Bojí se, že jednou upadne do bídy jako za svého dětství. Jaká to musila být bída, má-li z ní podnes takovou hrůzu!

V obchodě si Charlie prohlíží všechny drobné předměty a jako v myšlenkách říká polohlasem: „Tyhle maličkosti bych měl koupit a poslat je do Ameriky.“ Když si všechno prohlédl, nekoupí vůbec nic a utěšuje prodavače stereotypní větou: „Vrátím se ještě jednou a nakoupím u vás mnoho věcí.“

Mezitím se na ulici nakupilo množství lidí. Obchodník je nucen stáhnouti rolety a zabarikádovati dveře. Poněvadž není možno dostati se ven, telefonuje na policii. Přijde šest strážníků a ranami obušků nám razí cestu mezi davem. Chaplin je bleďý strachem a praví k mému překvapení: „Ty půjdeš první.“ Sotva jsem vykročila, navěsily se děti na mou sukni a trhaly mi šaty. Po dlouhé době jsme se dostali k našemu autu. Ale zástup buší na okna, zabarikáduje nám cestu a křičí: „Chaplin, ať žije Chaplin!“ Chaplin je rozčilen, koulí očima a skřípe zuby: „Kdyby čert vzal tu špinavou bandu! Kdybychom už byli v hotelu!“ Nadšení celého toho hejna dětí v něm neprobudí ani úsměv. Dívám se ulekaně na jeho obličej, který je pojednou tvrdý a zlý. Tentýž obličej ukázal nazítří mladým fellahům, kteří ho doprovázeli arabskou čtvrtí a žádali pak bakšiš. Ostatně ani v Nizze nedal nikdy ani sousedům. Říkal vždycky, že nemá u sebe drobné.

Jednou se Chaplin dá přilákat do jednoho obchůdku pohledem na jeden z pověstných alžírských řetězů. Zatím co jej prohlížel, dala jsem si na krk jeden z těch černých náhrdelníků, zakončených velkou černou hvězdou s drobnými in-

krustacemi. „To je nádherné“, zvolá Chaplin. Obchodník praví pln naděje: „Sto franků“. Charlie však sejme náhrdelník s mého krku, položí jej mezi ostatní a ujišťuje obchodníka, že se tu zastavíme nazítří. Na ulici mi praví: „Ten náhrdelník nestojí za nic. Ostatně, z blízka ani není hezký. Brzy by tě to omrzelo.“

Již cestou tam na mne stále útočil, protože však jsem mu neodpovídala a byla plna strachu, zastavil se náhle: „Ty tedy nechceš mít dítě?“ „Ale ano, Charlie, později . . . musíš ještě trochu počkat . . .“ Obrátí se na mne ve hněvu. „Počkat! Jsi marnivá děvče a máš strach, abys nepřišla o svou linii.“ Hledím na něho a třesu se před tímto krutým a chladným pohledem. A není to jen ledový pohled: celá jeho hlava jako by byla vytesána z ledu. Jeho prošeďlé vlasy, lehké a zvlněné, jež vlají ve větru, mne jediné ujišťují, že mám před sebou živou bytost. Je stále vzteklejší a zahrnuje mne výčitkami. Dívám se upřeně na záda šoféra, škubu svůj kapesník a snažím se pozorovati nemilosrdný a pustý kraj. Charlie si nemohl vybrati vhodnější dekoraci ke svému výbuchu hněvu. Jsem tak rozrušena a překvapena jeho výčitkami, že mi slzy stoupají do hrdla. Křičí: „Odpověz! Odpověz!“ A čím více křičí, tím méně jsem s to promluvit slovo. Má němota ho rozvztekluje ještě více. Stává se brutálním. Letným pohledem na stranu vidím, že má ústa jako dravec. Mám strach, strach z něho, strach z krajiny, strach z budoucnosti, už se neopanuji a dám se do pláče.

Tu se Chaplin uklidňuje. Nechá mne však dlouho plakat a neřekne mi ani slůvko útěchy. Vychutnává mé slzy jako svůj triumf. Konečně mne strhne do náručí: „Ty malé děvče, chtěl jsem jen vidět, mám-li nad tebou nějakou moc, mohu-li tě trýznit a strhnouti tě k slzám. Stálo mne to mnoho, tak tě rmoutit. Ale tvůj zoufalý obličej byl tak dojmavý. Tvůj malý krček byl tak smutný, když jsi se tak dívala před sebe. Ale teď už je dobře, vid'?" Kývla jsem hlavou, ale přece jsem měla pocit, jako bych byla spadla s výšim nebe. Tehdy jsem po prvé potkala toho druhého Chaplina, dosud neznámého.

Když jsme přijeli do Marseille, vyskočil první na můstek Robinson, Chaplinův tajemník: „Charlie, už zase začínáte nějakou novou historii s ženou? Nový skandál? Na nábřeží je plno žurnalistů, kteří vás chtějí fotografovat a žádají o interview. Musíte sestoupit každý zvlášť.“ Souhlasím, a Robinson mne vleče, posadí mne do taxíku rychleji, než některý reporter mohl zachytiti můj snímek, zatím co Chaplin vystupuje z lodi sám a majestátně. Přejdeme do hotelu Noilles. Chaplin má znamenitou náladu, je veselý a odpočatý. Prochází se, prozpěvuje po mém pokoji, když Robinson vstoupí s vážnou tváří a praví Chaplinovi: „Musím s vámi mluvit.“

Slyším je mluvit celou hodinu ve vedlejším pokoji. Konečně se vrátí Charlie velice pobledlý, s rozčileným výrazem. Klesne na postel. Jeho obličej strašně zestárnu: „Slyšel jsem o tobě nepříjemnou věc, věřím však tobě a ne Robinsonovi. Povím ti všechno. Řekni mi pravdu . . . Miluješ jiného? Můj bratr se to od něho dověděl a proto poslal Robinsona do Marseille.“ Tuším, že jde o nějakou intriku. Třesou se o Charlieho jmění. Odpovím klidně: „Robinson nemluvil pravdu. Lže. Zavolej ho. Uvidíme, řekne-li mi své obvinění do tváře.“ Robinson však odepře přijít. Podarí se mi poněnáhu utišiti Charlie a dokázati mu, že se organizuje intrika proti mně. Konečně se vrátí do sousedního pokoje a slyším ho pootevřenými dveřmi, jak křičí: „Vlezte mi všichni na záda. Kdykoliv mám rád nějakou ženu, chcete mne od ní odloučit. Nedám si už líbit, abyste svými intrikami ničili mé štěstí.“ Robinson rychle zavře dveře a počíná domlouvati Charliemu.

Znovu se ke mně vrátí jako blázen a vrhne se na postel s pláčem: „Nevím už, čemu věřit. Robinson mi právě sdělil, že jsi také milenkou mého bratra Sidneye.“ Jsem bez sebe a obrátím se k němu přímo: „Charlie, a ty tomu věříš?“ Zaboří obličej do polštáře, stěná a naříká, pronášeje nesrozumitelná slova. Pokusím se ho utiшит. „Přisahám ti při své matce, že jsou to lži. Stačí to?“ Povstane, dívá se na mne, věří mi.

Zuřivě vpadne znovu k Robinsonovi: „Do mého soukromého života vám nic není. Starejte se o své věci. Zakazují vám kontrolovat mé city. Znáš ji a mám v ní důvěru. Řeknete-li ještě slovo, vyhodím vás.“ Tu Robinson měl odvahy vstoupit do mého pokoje a vykřikl: „Co chcete? Chcete se za něho vdát?“ Táhá se Charlie, jakým právem smí jeho tajemník mluvit se mnou tímto tónem. Během šestnácti let však jeho tajemník nabyt nad svým pánem velkého vlivu. Charlie pojednou mlčí, je zbabělý a ulekaný. Poručím Robinsonovi, aby ihned opustil můj pokoj. Tu nabyt Chaplin ihned znovu své energie. Běží za ním a ztropí mu scénu.

Robinson mu praví s předstíranou obřadností: „Charlie, myslíte na svou kariéru. Což vám nestačí skandál vašich prvních dvou manželství? Cožpak nepřestanete nikdy se svými ženskými historkami? Ztratíte svou popularitu.“ Konečně obratný diplomat Robinson Chaplina přesvědčí. Charlie mne prosí, abych odjela na několik dní do Paříže a později za ním přijela do Juan-les-Pins. Robinson triumfuje. Zatím co odnášejí má zavazadla, prolévá Charlie horké slzy. Doprovodil mne až k výtahu a políbil mne před celým personálem, neskrývaje své vzlykání.

Od mého návratu z Paříže do Juan-les-Pins bydlíme oficiálně spolu v jeho hotelu a jsem pokládána za jeho snoubenku.

Naše pokoje jsou v pátém patře. Ráno ležíme dlouhé hodiny na slunci na balkoně. Po sluneční lázni si Charlie často myje vlasy. Protože nechce, abych chodila k holiči, stříhá mi vlasy sám, totiž vyškubává mi je, takže vypadám jako dítě, které jde od venkovského holiče. Chaplin nesnese dlouhé vlasy, má je rád krátce ostříhané, chlapecké, aby bylo vidět nahou šíji. Nenávidí všechny kadeře a ondulace. Poučuje mne: „Vlasy musí přirozeně spadávat“, a hluboko se mi do nich zastříhává. Marně naříkám: „Dost, už dost, Charlie, kratší už ne.“ Stříhá s takovou zuřivostí, že jistě zítra o mně budou psát noviny, že jsem utekla z cikánského tábora. Charlie celuje ubohé zbytky, které mi nechal na hlavě, a praví: „Máš nádhernou jakost vlasů. Podobají se nitím Ariadniným a každý z nich má svůj samostatný život.“

Náhle povstane a vrátí se s mým prádlem. „Co to děláš, Charlie?“ „Budu ti to prát, jako se pere prádlo dětí.“ Stojí neoblečen před umyvadlem a mydlí se zápaem ty drobné hadříky, a pak je ždímá s okouzleným úsměvem. Jeho krásné prostrbířelé vlasy tančí v kadeřích kolem jeho tváře. Vydechuje vzduch, pohvízdává. Vypadá jako faun, který se stará o hygienu své nymfy. Když je s prací hotov, natáhne přes balkon provaz a navěsí na něj prádlo. „Lidé budou mslit, že to je vřbava mé vnučky. Jsi vlastně ještě docela klouček.“ Tímhle gestem mne Charlie opravdu dojal.

Po sluneční lázni se vrhneme spolu do vany. Hrajeme si spolu na delfíny, Charlie supí a zuřivě se drhne kartáčem. Zůstává sám celé hodiny ve vroucí vodě a sní. Často se ho bojím, vidouc jeho upřený a nepřítomný pohled. Když se ho však zeptám: „Co je ti, Charlie?“, odpovídá mi: „Sním.“ Výsledkem tohoto snění bývá nějaká fráze, kterou napíše ve formě sentence do bloku, na příklad: „Nevěřím v Krista. Vymyslili ho apoštolové.“

Jednoho dne je pln touhy něco psát. Připraví si na stole velikou krabici plnou tužek, které ustavičně střídá, aby přilákal inspiraci. Črtá své poznámky současně do několika bloků. Zůstává uvězněn v našem pokoji po celé dny jako v klášteře, je oblečen v pouhé pyjama a pracně vyplňuje pravou rukou, ačkoliv je levičák, půlstránku zvráceným písmem, jež si vykračuje na papíře jako dobře nalinkovaná řada vojáků. Přibývá mu to však velice obtížně, neboť pravopis mu působí nesnáze, takže hledá jednotlivá slova ve slovníku. Vzpomínám si, jak jednou neobyčejně známá a vlivná osobnost požádala Chaplina o fotografii s věnováním. Nemohl odepřít, ačkoliv nerad rozdává své portréty. Chtěl napsati „With appreciation“. Zastavil se pod písmenem „ap“ a dlouho přemýšlel, píše-li se toto slovo s jedním nebo se dvěma „p“. Nazítrí se mi přiznal, že celou noc nemohl zavřít oko, poněvadž se bál, že udělal pravopisnou chybu.

Chystal se psati pro časopis „Ladies Home Journal“ svou „Cestu kolem světa“. Měl dostati dolar za každé slovo. Začal přímo v polovině, ale po dobu jednoho roku, kterou jsem s ním ztrávila, nedostal se nikdy přes tyto počáteční věty:

„Seznámil jsem se v Berlíně s mladou ženou.“

„Do you love me?“ otázal jsem se jí.

„Love...“, odpověděla. „That's a big word. But I have so much sympathies for you.“ (Láska je příliš velké slovo. Mám pro vás tolik sympatií.)

Kdykoliv Chaplin načrtl několik řádek, přiběhl ke mně a předčítal mi je. Třebaže se po celé hodiny nedostal přes jediné slovo a celé dny přes jedinou větu, opakoval se v nich často. Na jeho cestě od psacího stolu k posteli však je velké zrcadlo. Zastaví se před ním, dívá se na sebe a ptá se mne: „Nevypadám ještě na svůj věk docela dobře?“, nebo: „Nejsem ještě výborně ve formě?“ Jeho hlava se zdá příliš velkou pro jeho křehké tělo. Klade otázky člověku v zrcadle. Občas se staví do postoje boxera a říká mi: „Podívej se na mé svaly: jako Herkules.“ Jindy kritizuje sám sebe: „Podívej se, May, má ústa prozrazují zvíře, které ve mně dřímá.“ Pak se přiblíží ještě blíže ke svému dvojenci v zrcadle a nemilostrdně se prohlíží. Jeho touha, zachovat si své mládí v zrcadle, má v sobě současně něco tragického i komického.

Po všech koutech pokoje se povalují tlusté knihy. Chaplin si vypůjčil od různých přátel mohutné svazky o národním hospodářství i o politice, neboť často o sobě říká, že se minul kariérou a měl se věnovati politice. Přečte první stránku knihy, další prolístuje a na konec nereflektuje.

Nežli jde z domu, přemýšlí, co bude mluvit, a připravuje se na to. Studuje nějakou pasáž v knize anebo se informuje v naučném slovníku o otázkách, na něž naváže hovor. Tímto způsobem mohl mluvit se slavným bankérem o otázkách finančních a se spisovatelem o literatuře. Spisovatelé mu vážně naslouchají, neboť jsou zvyklí ho uctívati jako boha, občas však jim působilo zábavu, když se Charlie pustil s doktrinální vážností na neznámé pole. Tak se často stávalo, že již nerozeznával, které myšlenky byly jeho vlastní a které četl.

Jeho touha po vzdělání se vztahovala také na jazyky. Naučiti se francouzsky mu však působilo mnoho trápení. Věnoval se tomuto studiu s oblibou zejména na určitém místě, kde zůstával celé hodiny s gramatikou na kolenou. Dokořán otevřenými dveřmi ho bylo slyšet deklamovat: „Je suis, tu es il est...“ Nejlepší však dovedl vyslovovati „Je suis“. Je to veliké dítě geniální a egoistické. Jeho znalost francouzštiny však se nikdy nedostala daleko, a ačkoliv celé dny dlouho studoval, nezůstalo mu v paměti nic jiného, než tři věty, kterým se naučil už v Hollywoodu podle gramofonové desky:

„Je parle le français comme une vache espagnole.“ (Mluví francouzsky jako španělská kráva.)

„J'attends le train jusqu'à ce que la vapeur arrive.“ (Čekám na vlak, až přijde pára.)

„Après de ma blonde, qu'il fait bon dormir!“ (S mou plavovláskou jak je sladko spát!)

Naproti tomu si snadno zapamatoval originální texty různých ruských, italských a dokonce i baskických písniček.

Dostával spousty dopisů, kterých se ani nedotkl. Jeho obchodní zájmy vyřizoval jeho bratr a manažeři, a o jiné věci se nezajímal. Všechny dopisy ctitelek, vyznání lásky a prosby o podporu házel, sotva je pootevřev, do koše na papír. Říkal mi se smíchem: „Čti to, když tě to baví.“ Občas jsem je četla. Otvíraly se přede mnou lidské duše. Nějaký kamarád, jenž býval kdysi slavný a upadl v zapomenutí, prosil Chaplina o doporučení, přátelský dopis, o pomoc mravní anebo finanční. Jednou jsem se pokusila probudit Chaplinův zájem o osud známé zpěvačky, jež na dvaceti stránkách vykládala zoufalství umělkyně, na kterou přišlo stáří. Umírala hladem. Chaplin zahodil dopis a podíval se na mne svýma studenýma očima: „Mám sám dost starostí, nemohu se starat ještě o druhé.“ Tato odpověď člověka, který podle toho, co se o něm říkalo, měl v té době měsíční rentu asi dvou milionů, mne ohromila.

Chaplin se mne často ptal na úsudek o svých filmech. Režiséri mají vždycky kolem sebe příliš mnoho dvořanů, těch lidí, kterým v Americe říkají „the yes-sayers“. Chaplin k nim neměl důvěru. Dokonce i jeho čtyři asistenti, jejichž úkolem je vymýšlet s ním „gagy“, komické situace pro jeho filmy, ustavičně mu podkuřují. Setká se zřídka s upřímnou kritikou. Charlie ví, že je obklopen zástupem lichotníků, a že má málo upřímných přátel.

Každého rána čítal čtyři nebo pět stran amerických novin, sedě na svém loži, zpřímá a nehybně. V jeho brýlích s temnou obrubou stávala se tvář plastičtější a delší. Podobal se japonské masce, jen jeho lehké kadeře, jež nepořádně mu padaly do čela, dodávaly jeho obličejí života. Politické události v něm probouzely nadšení a snažil se mi je vysvětlit tímto způsobem: „Uvidíš, že za několik let bude celý svět bolševický.“ Jeho zájem však probouzely zejména články a poznámky o nás dvou. Když si se mnou pohlá ve vaně na delší, zůstával Chaplin znovu dlouho před zrcadlem a propěvoval si staré anglické písničky.

V kteroukoliv hodinu denní nebo noční si vykládal karty. Nenáviděla jsem to, neboť jsem musila čekat celé hodiny, nežli dokončil. Často však mi došla trpělivost a smetla jsem mu karty se stolu.

Jednoho krásného jitra napsal první verš znělky. Vyprávěl pak kde komu, že spisuje znělky, a ochotně se nechal nazývat básníkem. Působilo mu opravdovou radost mystifikovat lidi. Někteří říkali, že bedutoval jako boxer a že knock-outoval mnoho protivníků. Jiným vypravoval, že byl vítězem při závodech v běhu. Předstíral, že mezi jeho předky byli španělský cikáni, že má v sobě irskou krev a že má předky mezi francouzskou šlechtou. Možná, že tomu v té chvíli dokonce věřil, a možná, že tato přání pokládal sám za skutečnost.

Chaplinovi se zejména líbilo vyprávění o cikánské svatbě, divoké a velkolepé, kterou jsem jako dítě jednou zažila. Toto vyprávění ho zaujalo tak, že jednoho dne se dal do psaní scenária. Chtěl pro hlavní roli objevit nového Valentina.

Sám měl v úmyslu vésti pouze režii. Chtěl se mnou odjet na Slovensko a angažovat tam právě cikány, sbírat národní písně a natočit pravdivý dokument o cikánském životě, jejich podivných zvycích, jejich vášních, jejich vášni pro svobodu, jejich hrdošti, zálibě v krádeži a loupežích, jejich mystice, pověrách v rámci vášnivého a dramatického příběhu lásky.

Vypravuje: „Jednou se mi stala v Anglii podivná věc ve starém zámku. V pokoji, v němž jsem spal, zemřel jednou veliký státník. Celou noc jsem nespál, neboť jsem viděl přímo proti sobě prst, který roztáčel ručičky na obrovských pendlovkách na krbu. Číslice na ciferníku zářily v červeném magickém světle...“ Přerušila jsem Charlie nedůvěřivě: „to byl patrně fosforeskující ciferník?“ „V tom starém zámku“, přerušil mne pohněvaně, „měli přece jen starodávné hodiny.“ Je poněkud pohněván, neboť pokládá za originální mít halucinace. I kdyby měl opravdu nějaké přeludy, snaží se utvrdit svou legendu a co nejvíce se připodobnit člověku, kterého z něho udělali. Kdykoliv mu někdo připisuje neobyčejné vlastnosti, rychle se snaží si je osvojit. Nepodaří-li se mu to, zakrývá své slabosti různými výstřednostmi. Příliš velká sláva zabila v něm všechno přirozené. Naučil se opakovat to, co četl v celých stovkách knih: „Jsem geniální... velký básník... jsem Molière filmu...“

Nežli jsme opustili Juan-les-Pins, pozval nás k sobě na tři dny H. G. Wells. Má nádhernou vilu nad Grasse, na pahorku, plném růží. Na bráně u vchodu je napsáno: „Dva milenci vystavěli tento dům“. Wells nám přišel vstříc, objal nás a vedl nás kouzelnou zahradou, v níž voněly miliony květů, k malému zahradnímu domku, speciálně zařízenému pro jeho přátele, se dvěma pokoji a koupelnou, zařízenými s fantastickým vkusem. Byla jsem nesmírně šťastna. Po dlouhé procházce s Wellsem se ke mně vrátil Charlie, jsa docela proměněn. Byl tak laskav, že jsem na to nebyla ani zvyklá. S Wellsem, jehož nazýval „největším mozkiem na světě“ a k němuž měl neomezenou úctu, vedl Chaplin nekonečné debaty o svých oblíbených thematech, o politice, o mezinárodních finančních otázkách, o pokroku a o budoucnosti světa. Před mistrem všech utopií popustil uzdu své fantasmii. Wells se sám nedal strhnouti k nadšení, ale dobrácky přijímal všechny tyto debaty.

Když se sklonil večer, touláme se malými městskými uličkami, které má Charlie nejraději, ať už je to v Nizze, v Tokiu nebo ve Florencii. Touláme se kolem tržiště, kde bizarní hromady zeleniny, vonné koření, vůně květů, drůbeže a sýra mu připomíná nejkrásnější chvíle jeho dětství. Zde se stává básníkem jako jiní uprostřed zahrad a vůně balsámů. Malíčké krémy ho lákají, má chuť poručit si námořnickou večeři a popíjet víno chudých. Kdesi drnčí tóny mechanického klavíru, chrlice píseň, která už dávno vyšla z módy. Charlie se vzdává melancholii a stává se nesmírně něžným. Nakoupíme si nařezaný salám a sýr a jíme to na kusu papíru v chůzi. Je nám, jakobychom byli utekli z nějakého filmu Charlieova. A on, jenž zná skutečnou chudobu a opravdovou bídu, jako málokdo jiný, vychutnává si v této hrané scéně.

Když se vracíme, popěvuje si z plna hrdla „Old man river“, tuto negerskou píseň z „Lodi komediantů“, kterou má raději než všechny ostatní národní písně. Bezpočtukrát mi z ní recituje verše: „Tired of Diving and afraid of dying“ (znavení životem, ve strachu před smrtí). Říká mi dojat, že v nich nalézá filosofickou hloubku a shakespearovou velikost.

věda a práce

Otázka pohlaví.

A. W. Haslett:

Nevyřešené problémy vědy

Mladý anglický vědecký spisovatel Haslett si získal jako vědecký spolupracovník „Morning Post“ vynikající jméno. Jeho kniha „Nevyřešené problémy vědy“ (Unsolved problems of Science, Bell and Sons, London) vydaná v listopadu 1935, byla již v prosinci rozebrána, a dočkala se ihned druhého vydání. Přinášíme několik zkrácených ukázek z této neobyčejně všestranné a zajímavé knihy.

Záhada přípravy potravin.

Jedním z nejzajímavějších příkladů, na kolika polích člověk svým vědeckým úsilím ještě nezvítězil nad přírodou, je výroba potravin. I kdyby někdo byl sebe optimističtějším stoupencem umělé stravy, nemůže tvrdit, že věda by byla schopna dáti nějakou uspokojivou náhražku za stravu, kterou nám poskytuje příroda, jež si vyrábí z nejprostších materiálů nejrozmanitější a nejsložitější výživné látky. Věda nebyla schopna odhaliti nic jiného než to, co vidíme jako základy přírodního hospodaření, a naučila se pouze, jak tento přírodní stroj mazati olejem.

Kdykoliv si člověk opatřuje potraviny, musí a bude patrně ještě dlouhou dobu nucen pracovati pomocí trámů, jež mu skýtá příroda. Je možné, že určité speciální výživné látky, jichž potřebuje tělo jen nepatrné množství a které jsou známy pod jménem vitaminy, budou vědci vyráběti uměle. Ale hlavní zásoby lidské potravy, ať už jsou pramenem energie nebo ať slouží ke stavbě organismu, člověk si vyráběti nemůže a je v nich naprosto závislý na přírodě. Zejména proteiny jsou neobyčejně složitými chemickými látkami. Dosud nemáme ani nejmenší naděje, že by kdy chemická věda byla schopna vyráběti je uměle.

Stejně malá vyhlídka je, že bude možno podávati potravu v tabletách. Lidský stroj musí býti zásoben stejně jako automobil určitým minimem paliva. Proto není možno přidělit potravin člověka zmenšovati do nekonečna, a rozhodně věda nebude s to nahraditi přírodní potravu pultuctem nějakých prášků, v nichž dnes mnozí vidí přímo ideální náhražku za snídání, oběd a večeři.

Z toho důvodu jsou i neobyčejně těsně vymezeny hranice, kam můžeme zvýšiti zásoby potravin na zemi, což se dnes už stává otázkou praktické politiky. Je sice možno pomoci hrází a zavodňování kdekoli na zemi nahraditi nedostatek vody. Příkladem je tomu assuanská přehrada v Egyptě, Lloydova hráz v Indii a Hooverova údolní přehrada v Americe, tři největší příklady tohoto druhu na území, obývaném Angličany. Je možno vypěstovati nové odrůdy rostlin, jež přinesou sklizeň i za krátké severní léto, a je možno prakticky vystupňovati výtěžek plodin na každém jednotlivém akru země pěstěním rozmanitých druhů rostlin, jako je na příklad pšenice Sira Rowlanda Biffena. Konečně je možno posílit i účinnost dusíkové bakterie na půdu. Na poli stravy živočišné je možno stupňovati i množství mléka, které poskytují krávy, a dosáhnouti, aby slepice kladly více vajec. Přes různé jiné možnosti však bylo již předpověděno, že svět co nejdříve bude trpěti rozhodným nedostatkem potravin, kterých dnes ještě má přebytek. Podle nových a spolehlivých vědeckých odhadů bude se zřetelem k rostoucí populaci na zemi dosaženo do dvou set let té hranice, kdy potraviny vystačí uživiti lidstvo.

Proč se někteří z nás rodí chlapci a proč se ostatní asi přibližně ve stejném počtu rodí jako děvčata? Z této otázky vzešlo už od počátku světa mnoho nadějí, závisti i zoufalství. Od dob starého zákona toužili rodiče řídit i podle své vůle pohlaví svých potomků. Není však jediného případu, z něhož by vážně vyplývalo, že bychom dosáhli nějakého úspěchu. Dokonce ještě na počátku tohoto století se lidé domnívali, že vyřešili, za jakých podmínek se rodí chlapci a za jakých děvčata. Domnívali se, že pohlaví je určováno během vývoje embrya, a poněvadž nebylo pranic známo o vlivech, které působí na tento vývoj, vznikalo tu volné pole pro nejruznější pověry. V této době se vypracovávaly přehledné tabulky, které domněle zobrazovaly, v které periodě ženského cyklu je žena schopna počítí chlapce a v které periodě děvče. Jiné pokusy se snažily regulovati pohlaví dítěte podle fyzických podmínek ženy v době početí. Ačkoliv se pro nedostatek mužského dědice kácela celá království, přece žádný z těchto pokusů neodolal tvrdé zkoušce statistiky. Ať se uplatňovala praxe jakákoliv, přece se nikdy podstatně nezměnil poměr mezi počtem mužů a žen na světě.

Dnešní věda nám poskytuje na jedné straně značné objasnění, na druhé však nám ponechává směs dosud nevyřešených problémů. Konec konců však přece jen je tu určitý vědecký názor, třeba se i mnohým kritikům zdál příliš jednoduchý, aby mohl býti pravdivý. Díváme-li se do budoucnosti, vidíme alespoň už určité linie, v jejichž mezích dosavadní nejistoty mohou býti odstraněny. Není pochybnosti o tom, že záhada pohlaví, která je dnes jen zčásti objasněna, bude jednou vyřešena úplně. Je dosti možné, že určování příštího pohlaví bude možným, u zvířat velice pravděpodobně, snad dokonce i u lidí. Více však o budoucnosti tohoto problému nemůžeme říci.

Za objasnění této otázky, alespoň částečně správné, vdčíme mikroskopu, jemuž jsme zavázáni i za tolik jiných znalostí o lidském těle. Rysy dědičnosti jsou přenášeny určitými jednotkami v každé jednotlivé buňce našeho těla. Pod mikroskopem je možno viděti, že v jakékoliv životní formě je možno seřaditi tyto jednotky do serií, skládajících se ze samých dvojic. Tyto dvojice vypadají AA, BB, CC, a tak dále. Jedinou důležitou výjimkou jest, že jediný pár těchto jednotek vypadá u jednoho pohlaví stejně: XX, zatím co u druhého pohlaví vypadá nestejně: XY. U lidí a u ssavců všeobecně mívají tento nestejný pár XY samci, zatím co samice mívají pár stejný XX. To však není žádným všeobecným pravidlem, neboť u ptáků je tomu naopak: samečci mají dvojici stejnorodou XX, zatím co nestejnorodou dvojici XY mají samičky.

Směrodatný pro pohlaví dítěte je otec.

Na základě tohoto fakta si vykládáme mechanismus, podle něhož se přenáší na potomky to nebo ono pohlaví. Jako jediné ze všech buněk v lidském těle nosí plodivé buňky v sobě jen jedinou serií jednotek dědičných. Každá plodivá buňka samičí, každé vajíčko má v sobě proto jedinou jednotku X, a je naprosto totožné s každým vajíčkem jiným. Naproti tomu každé sperma, každá plodivá buňka mužská může v sobě míti buď pouhou jednotku X nebo pouhou jednotku Y. Podle toho závisí pohlaví příštího dítěte na tom, který z těchto dvou typů mužských buněk je angažován při oplodnění. Dostane-li se řada na sperma X, vznikne dítě XX, to jest děvče. Dojde-li na sperma Y, narodí se dítě XY, to jest chlapec. Tak vypadá věc ve vší prostotě.

Na tom je založeno přesvědčení, že pohlaví příštího dítěte je určeno ve chvíli oplodnění. Z toho také vyplývá, že u lidí, stejně jako u všech ssavců určuje pohlaví svých dětí muž. Žádný manžel nemá práva vyčítati své ženě, že ho obdařila dlouhou řadou děvčat. Chyba,

můžeme-li to nazývat chybou, je pouze na jeho straně. Naproti tomu hospodář, jenž pěstuje slepice, zcela právem obviňuje své slepičky z toho, že přinášejí na svět příliš mnoho kohoutků. Kohout, jenž byl odpovědný za oplození, nemá žádného vlivu na určení pohlaví příštích kuřat. Mohlo by se zdát jakýmsi přísným opatřením přírody, že v obou těchto případech je odpovědnost pouze jednostranná. Toto zařízení, jako většina zařízení přírodních, však naprosto není špatné. Představuje patrně při vší své prostotě onen mechanismus, jenž působí, že počet tvorů toho i onoho pohlaví přibližně zůstává vždycky stejný. Poněvadž jakýkoliv vnější zásah byl nemožný, ponechala tu příroda rozhodnutí o pohlaví všech příštích generací naprosto spravedlivé náhodě.

Proč za války přichází na svět více chlapců.

Vyskytují se však četné náznaky, že věc přece jen není tak prostá. Na příklad stále ještě není vědecky vysvětlen fakt, proč přibývalo docela zřetelným způsobem více chlapců ve všech zemích, které se účastnily světové války, s výjimkou Itálie. V Německu se totiž za osm předchozích let rodilo na každých 1000 děvčat přibližně 1055 chlapců: za války stoupl počet chlapců na 1068. V Anglii stoupl počet chlapců za válečných let z 1039 na 1048 a ve Francii se zvýšil z 1045 na 1054. Snad se rozdíl těchto dvou čísel nezdá příliš velký. Je však třeba uvážiti, že součet všech chlapců, narozených v těchto zemích během čtyř let války, představuje hodně vysokou číslici. Z tohoto důvodu je přírůstek chlapců o jedno procento zjevem dosti nápadným, že jsme nuceni hledati pro něj vědecké vysvětlení.

Národy bojovné, jejichž myšlení je určováno představami moci, budou možná tento přírůstek vysvětlovati jako případ vítězství ideje nad hmotou v celém národě. Bude se tvrditi, že matky, jež neměly jistoty, že se jejich mužové k nim ještě vrátí, toužily především po mužských potomcích, — a podle průměru porodů je patrné, že tato jejich touha měla skutečný vliv ve smyslu, jak jsme nahoře ukázali. Věda ovšem nemůže tento druh sugesce přijmouti bez dostatečného důkazu. Je daleko pravděpodobnější, že za rozdíl v poměru obou pohlaví za války jsou odpovědní fyzické podmínky stravy a životospřávy. Zkrácení výživy bylo všeobecným zjevem. Je snad fantastické, všimnouti si, že tento zjev má obdobu i v životě hmyzu? Je všeobecně znám zjev, že poměr mezi pohlavím potomků moučného mola může býti pozměněn, nechá-li se larva nějakou dobu hladověti. Normálně připadá u tohoto hmyzu 62% samečků na 38% samic. Nechají-li se larvy hladověti, mění se tento poměr ve 46% samečů a 54% samic. Důsledkem této změny je převaha samic nad samečky. Rozhodným na tomto zjevu je, že změnu v početním poměru obou pohlaví vyvolaly fyzické předpoklady výživy. Je to při nejmenším nápadná obdoba se zjevem ze světové války, který jsme vytýčili.

Přeměna pohlaví.

Jiný problém na tomto poli, který věda ještě nevyřešila, najdeme v životě žab ze severních zemí Evropy. U nich připadá mezi mláďaty, jež se vynořují z vody, na každého samečka 9 samiček. Zdálo by se, že to je jasný příklad polygamie. Během vzrůstu až do dospělosti však se z oněch devíti samiček čtyři promění v samečky. Důsledkem toho je, že nakonec z těchto deseti žab je pět samečů a pět samic. Zdá se, že u těchto žab, měnících své pohlaví, se vytvářejí buňky, produkující sperma z obalu vaječnicků. Tyto vyrůstají, pronikají do tkáně vaječnicků, až konečně všechna vajíčka jsou zničena. Živočich se stává samcem, jeho vzrůst a přeměna trvaly celé čtyři roky.

Podobný převrat v pohlaví byl zaznamenán i u slepic. U jedné slavné slepice, jejímž majitelem byl profesor

F. A. E. Crew z university v Edinburghu, způsobila změnu pohlaví přibývajícím tuberkulosa. Byl to starší pták, jenž po několik let snášel vajíčka, z nichž se rodila kuřata. Proto nebylo nejmenší pochyby o jeho pohlaví. Tato slepice byla mnohokrát za sebou matkou a ve svém chování byla bez jakékoliv pochybnosti stejně mateřskou jako každá jiná normální slepice. Později však počala býti útočná. Na nohou jí počaly vyrůstati ostruhy a na hlavě hřeben, podobný kohoutímu. Na konec se v ní úplně rozvinula samčí schopnost, takže byla s to oplodnit vejce jiných slepic. Tajemství tohoto zjevu bylo odhaleno teprve po její smrti. Bylo zjištěno, že její vaječníky byly zničeny tuberkulosou a že se z jejich zbytků vyvinul samčí glans.

Opačná změna je poměrně všední u krabů. U nich však tuto změnu nepůsobí choroba, nýbrž parazit, jenž zapouští své kořeny do jejich těla a žije z jejich krve. Po tu dobu, pokud parazit žije, je vzrůst kraba zastaven. Když však po roce nebo po dvou parazit zhyne a odpadne, roste krab dále. V těchto případech se zjistilo, že samicí krabi se přeměnili v samičí.

K podobným přeměnám, ale nikdy ne zcela úplným, došlo i u ssavců a dokonce i u lidí. O takových případech čas od času psávají noviny. Často mívají tyto případy značný zájem pro vědce, ale pochopitelný odpor vystavovat detaily fyzického utváření veřejně debatě, působí, že si čtenáři o nich činí naprosto chybné představy. Je možno říci, že úplná přeměna pohlaví u lidské bytosti by byla něčím naprosto mimořádným. A ve skutečnosti je také zcela pochybné, zdali k ní vůbec kdy došlo.

Věda o sexuálních hormonech.

Jinou komplikací této otázky jsou tak zvané sekundární znaky pohlavní. Jejich příkladem je hřeben, který narostl slepicí profesora Crewa a její schopnost kokrhati. Tyto rozdíly však jsou daleko hlubší a neomezují se jen na povrch. Není k tomu třeba být učencem, aby člověk poznal, že určují i způsob myšlení. Živá mysl ženy a její vznětlivost není pouhým výplodem mužské fantasie. Je všeobecně známo, že ženy ve svých úsudcích se řídí všeobecně spíše intuicí a citem, nežli muži. Tím se vysvětluje také jejich větší lehkomyšlnost, a jak muži říkají, jejich nestálost. Daleko důležitější však je, že tyto druhotné pohlavní rozdíly mužů a žen pronikají celé jejich tělo. Je to způsobeno zřejmě dvěma látkami, jež jsou zhotovovány v jejich pohlavních ústrojích a jež přecházejí do jejich krevního oběhu. Před nedávnem se podařilo obě tyto látky, známé pod jménem *sexuální hormony*, izolovati a zjistiti jejich chemické složení.

Moderní věda o sexuálních hormonech doplňuje vysvětlení oněch případů přirozené přeměny pohlaví, kterou jsme již popsali. Bylo na příklad zjištěno o koni, že občas hřebci produkují větší množství samičího hormonu, nežli klisny. Z tohoto pozorování stejně jako z řady jiných vyplývá jako důsledek, že samičí hormon není něčím výhradně omezený na samičí pohlaví. Je z toho možno vyvoditi, že pohlaví není nikdy vymezeno naprosto jednoznačně. Je veliké množství zženštilých mužů a žen mužsky založených. Je omylem divati se na podobné lidi jako na něco abnormálního. Daleko pravdivější je, tvrdíme-li, že každý muž je až do určité míry ženou, že každá žena je v určitém rozsahu také mužem. Rozdíl mezi oběma, hledíme-li jen k druhotným znakům pohlavním, je pouze stupňovitý.

Co věda ví a co neví.

Všeobecným závěrem těchto poznatků zdá se nám v našem nestranném přehledu poznání, že každé oplodnění vejce počíná svůj život se schopností státi se tvorem buď samčím nebo samičím. Současně však ve chvíli oplození dostává toto vajíčko tendenci, po většině rozhodnou, podle níž se pak rozvíjí smě-

rem k jednomu nebo druhému pohlaví. Podle tohoto názoru je všeobecně určeno příští pohlaví ve chvíli oplodnění. Tendence k pohlaví samčímu způsobí obyčejně, že se vyvine sameček. Přesto však tu zůstane určitá možnost sklonů samičích. V relativně jednoduchých životních formách, v nichž pohlavní rozlišení příliš nepokročilo, může dojít i v pozdějším životě i k naprosté pohlavní přeměně. V případech ostatních, zejména u lidí, však úplná tělesná přeměna není možnou. Částečná přeměna však může nastati, třebaže zřídka, a určité smíšení sekundárních pohlavních znaků zůstane všeobecným pravidlem. Z to nevyplývá, že lidské pohlaví je ve chvíli oplodnění naprosto předurčeno. Zdá se však bezpečným, že nastane-li nějaká změna v pohlaví lidského embrya, může k tomu dojít jen na velmi raném stupni vývoje.

Co z toho můžeme vyvodit prakticky pro vyřešení problému určení příštího pohlaví dítěte? Je z toho patrné, že regulace pohlaví není věcí snadnou. Pro počátek musíme se spokojit východiskem, že ženské vejce nemá nic společného s pohlavím příštího plodu a že toto jistě předurčuje mužské sperma. To připouštějí i ti biologové, kteří jako profesor E. W. Mac Bride jsou toho názoru, že pohlaví není zcela určeno mechanismem dědičnosti. Tím však se nedostaneme příliš daleko. Jednou z mála jistot v tomto případě je, že spermata, která přivádějí na svět plody buď ženského nebo mužského rodu, jsou produkována přibližně ve stejném počtu, takže individuální vajíčko má, abychom tak řekli, možnost volby mezi velikým počtem spermat toho i onoho druhu.

Co je možno určit předem.

Máme jedinou naději, a je to pouhá naděje, jakým směrem by bylo možno předurčovat pohlaví našich potomků. Záleží také na určité fyzické kondici ženy, aby bylo pravděpodobno oplodnění jedním druhem spermat a nikoliv druhým. Vyhledka možnosti není příliš vábná. Dospěli jsme však k ní nikoliv spekulací, nýbrž určitým náhodným objevem v Německu, že kráva, jež dostávala těžké i nje kce bikarbonátů sody, plodila nadále pouze býčky. Mohlo by to být zjevem jen náhodným. Vždyť je i mnoho matek mezi lidmi, které jako kdyby byly předurčeny k tomu, aby především rodily samé chlapce. A jiné, jak se zdá, se koncentrují zejména na děvčata. V počtu pravděpodobnosti vypadá to tak, že vezmeme-li 32 ženy, z nichž každá má 5 dětí, najde se mezi nimi vždycky jedna, jež má pět chlapců a jedna, jež má pět děvčat. Nebylo by pro člověka ničím ponižujícím konstatovati, že pravděpodobný výpočet pro krávu byl by asi přibližně stejný.

Popsaný pokus však způsobil, že se věnovala pozornost otázce, působí-li větší množství alkalic kých látek v matčině krvi na pohlaví plodu. Možná že ano, možná že nikoliv. Rozhodně však tímto směrem podnikalo několik lékařů pokusy. Nemají však jiných možností, než poradit svým pacientům, kteří si přejí mít děti, aby uposlechl jejich rady a studovali pak dosažené výsledky. Je to ovšem experimentování velice pomalé, a nemá-li lékař po ruce nějakých tisíc případů, přesně popsaných, není možno mluvit o tom, že by bylo dosaženo nějakého konkrétního úspěchu. Je možné, že mají pravdu, nebo že mají poloviční pravdu, je však také možno, že se docela mýlí.

Je možno přistoupit k tomuto problému ještě s jedné strany. V mnoha případech mužské impotence byly přivedeny na svět zcela normální děti u mělým oplodněním. Lékař odejme muži určité množství tekutiny, ob-

sahující spermata, kterou vstříkne ženě. Dítě, jež přišlo na svět, je v tomto případě po všech stránkách dítětem svého otce. Vyrostlo z normálního semene a normálního vejce s tím jediným rozdílem, že oplodnění nenastalo způsobem v přírodě běžným. Není vyloučeno, že umožní-li tento způsob oplodnění buď pouze semeny, z nichž se může narodit chlapec, anebo pouze druhými, z nichž musí se narodit děvče, — podvolí se manželé této proceduře, která by jim s jistotou zaručila dítě toho pohlaví, které si přáli. Tento problém není ovšem nijak urgentní. Po všimněme si však praktických pokusů dvou ruských biologů na tomto poli.

Pokusy Rusů.

Dva moskevští biologové N. K. Kolcov a V. N. Schroder tvrdí, že se jim podařilo oddělit od sebe králíčí spermata, z nichž má vzejít samec a z nichž samice, a z a k l a d ě jejich fyzikálních vlastností. Tito učenci tvrdí, že buňky, z nichž má vzejít plod mužského rodu, obsahují elektrický náboj pozitivní, zatím co ta semena, z nichž mají vzejít samice, jsou nabitá náboji negativními. Dále ujišťují oba ti biologové, že se jim podařilo určit pohlaví příštích králíků tím, že oplodnili samici pouze samčími nebo pouze samičími spermaty, jež od sebe fyzikální cestou přesně oddělili. Jak se máme dívat na toto tvrzení? Dosud máme příliš malý počet důkazů, takže není možno vyvodit žádný bezpečný důsledek. Jakýkoli bezpečný účinek můžeme vyvodit teprve po uskutečnění dalších a všeobecnějších pokusů.

Na této myšlence však není konec konců nic nemožného. Mikroskopem se můžeme přesvědčit, že oba druhy spermat jsou rozdílné. Všude tam, kde existují podobné fyzikální rozdíly, je teoreticky absolutně možno obojí látky od sebe fyzicky oddělit, třebaže to vyžaduje dlouhého a nesnadného procesu. Překvapovalo by na této věci pouze to, kdyby skutečně mezi spermaty, jež mají dáti vznik samci, a spermaty, jež mají dáti vznik samici, v podstatě od sebe málo rozdílnými, existovalo opravdu tak markantní rozlišení fyzikálních vlastností, jak to tvrdil Kolcov a Schroder. Buňka králíka obsahuje v sobě více než 40 jednotek, přenášejících dědičné znaky. V obou druzích spermat je rozdíl pouze v jediné jednotce. Je pravděpodobno, že tento nepatrný rozdíl je s to způsobit tak radikální změnu fyzikálních vlastností celé buňky, jako je nabití rozdílným elektrickým proudem?

Jako v tolika jiných případech, musíme i tento oddíl naší látky ukončit otazníkem. Jen malá poznámka může obsahovati jakousi pravděpodobnost vyřešení. Pohlaví je předurčeno primárně, nikoliv však docela, buď samčím nebo samičím založením buňky spermatu, která oplodní vejce. Při přirozeném způsobu oplodnění je tedy předběžné určení pohlaví plodu pouhou věcí náhody a není pravděpodobno, že by člověk mohl na ně působiti. Docela vyloučeno to však není. Skutečná kontrola je však možná v případě, kdy oplodnění nenastane způsobem v přírodě obvyklým: v tomto případě je možno od sebe oddělit spermata samčí a samičí a pohlaví plodu bude možno určit. Má-li to v praxi nějaký význam, o tom nechceme rozhodovati. Účelem vědy je pouze vyřešiti problém, ozbrojit člověka věděním a dáti mu do rukou moc zasahovati.

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!

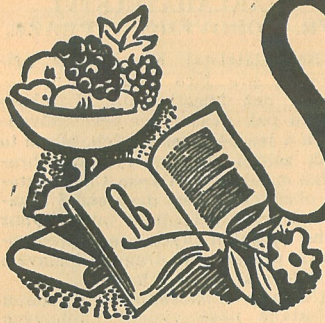
Americké brýle Ful Vue

„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

Jemný a vkusný **dopisní papír** je spolehlivým průkazem dobrého taktu a vybrané zdvořilosti.

Pečujeme stále o to, abychom svým váženým zákazníkům posloužili papíry jakostně nejlepšími a decenně moderními. Zvolte si dopisní papír svého osobního vkusu z našeho obsáhlého vynikajícího výběru.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 - Dlouhá třída 17

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 6. Číslo

5

François Villon:

HEJ, PANE KRÁLI*)

Bereme na potaz učené bakaláře
Et item doktory, et item rektory,
Proč jenom chudák trhan patří do
žaláře,

Vždyť mezi boháči jsou také
potvory.

Kdyby nás chudáky lépe znal
Pan král,
Snad by nám odpověď dal.

Hej, pane králi, nebuď líný,
Vem hadry a jdi mezi lid!
Poznáš, co je živořit z dřiny,
Uvidíš za den tolik špíny,
Do smrti nebudeš mít klid.
A vůbec, velkomožní páni,
přijďte se na nás podívat,
Vy páni, kteří jste tím vinní,
Že bída z lidí lotry činí,
Že vlky z lesů žene hlad.
Myslete si, že jsme jen luza,
Že se nás nemusíte bát.
Jednou však popažně vás hrůza
Až pod okny vám budem tvát:
Hej, křečkové a bařtipáni,
je čas, budem účtovat.
Pánové, sami jste tím vinní,
Že bída z lidí vlky činí,
Že nás proti vám vede hlad.

*) Písmička z „Balady z hadrů“
od Voskovce a Wericha v překladu
O. Fischera.

POZNÁMKY

NOVÝ ROMÁN KARLA ČAPKA

Kdybychom v dosavadním
prozaickém i dramatickém díle
K. Čapka hledali předpoklady
pro jeho nový román „Válku
s Mloky“, našli bychom je
patrně už v „Krakakitu“, „To-
várně na absolutno“, v „RUR“,
i v „Adamu Stvořiteli“. Nava-

Karel Čapek

Umění není opakováním života, ale spíše svítáním nad životem. A proto náležejí jaksí Čapkovi a jsou částí jeho jmění i myšlenky, které sám sice vyslovně ani nesklenu, ale které docelují v jednotné pochopení života zlomkové představy o životě, sugerované nedovršenými, podmíněnými osudy hrdinů marně toužících, aby se jejich životem projevil a hluboce a jistotně naplnil věčný zákon a pořádek. Čapkova je tedy konec konců i ta idea absolutní jednoty lidské, i idea nutnosti, v nás vepsané, účastnit se věčnosti tvůrčím dílem: nutně plyne z toho, co dovedl říci osudem svých postav a dotkává jeho básnický OBRAZ života v IDEU života, v ideu té pravé skutečnosti, to jest té, která není a přece jenom jest, ne jako událost, ale jako smysl události. A jest povinností kritiky opravdu konstruktivní a tvůrčí dostati se od básníkova obrazu k ideji, jejímž jest symbolem: o to jsme se první pokusili. Celkem a závěrem vzato, dal Karel Čapek svou trilogii svůj největší dosud a nejkrásnější dar myšleně demokratické, které po deset let před tím okazale a vyslovně sloužil a na kterou zde zdánlivě zapomenul. A české literatuře dal pravdivé, básnický cenné dílo, jedno ze svých nejlepších, a nový, významný slib, zavazující jeho tvorbu další.

Václav Černý (Závěr monografie o Karlu Čapkovi)

zujeť, mohutná vidina konce
lidské civilizace, „Válka s Mlo-
ky“ na zmíněnou část Čapkova
díla prozaického i dramatického
svou záměrnou, velkolepou fan-
tastičností, přebírá z nich je-
jich strhující výpravne i dra-
matické prvky a rozvádí je

i využívá jich k většímu účinku
a efektu, pokud se týče obsahu
i stavby. Ale na druhé straně
má „Válka s Mloky“ několik
znaků, které ji přibližují
i k slavné Čapkově trilogii —
„Hordubalovi“, „Povětroni“ a
„Obyčejnému životu“, kde Čap-

Jako dobrá kniha mluví k duši, tak i gramofonová deska vzbuzuje pocity, které doplňují lidský život krásou a radostí.

GRAMOFONOVÉ DESKY VŠECH ZNAČEK Elektrický hrací přístroj „SUPRIAPHON“ JAZYKOVÉ KURSY ULTRAPHONU

Seznamy zdarma s nabídkou

SOUKUP a spol., PRAHA II, KLIMENTSKÁ 32

Novinky: Dvořákov koncert pro violoncello, Voskovec a Werich, E. F. Burian atd.

FEUILLETON

Karel Čapek:

VÁLKA S MLOKY*)

K jedné hodině ráno (bylo to dvacátého listopadu) zachycovali radioamatéři ve větší části Evropy na svých radioaparátech silné poruchy, jako by pracovala nějaká nová, neobyčejně mocná vysílací stanice. Našli ji na vlnové délce dvě stě tři; bylo slyšet cosi jako hukot strojů nebo mořských vln; do toho táhlého, nekonečného šumění se najednou ozval strašný, skřehotavý hlas (všichni jej popisovali podobně: dutý, kvákavý, jakoby umělý hlas, k tomu ještě nesmírně zesílený megafonem); a tento žabí hlas rozčileně volal: „Hallo, hallo, hallo! Chief Salamander speaking. Hallo, Chief Salamander

speaking. Stop all broadcasting, you men! Stop your broadcasting! Hallo, Chief Salamander speaking!“ Potom se jiný, podivně dutý hlas ptal: „Ready?“ „Ready.“ Nato bylo slyšet praskot, jako by se přepínalo vedení; a zase jiný nepřírozeně seškracený hlas volal: „Attention! Attention! Attention!“ „Hallo!“ „Now!“

A nyní se ozval chraptivý, unavený, ale přece jen velitelský hlas do nočního ticha: „Hallo, vy lidé! Tady Louisiana. Tady Kiangsu. Tady Senegambia. Litujeme lidských životů. Nechceme vám způsobit zbytečné ztráty. Chceme jenom, abyste vyklidili mořské břehy na místech, která vám předem označíme. Uděláte-li to, vyhnete se politováníhodným nehodám. Příště vám oznámíme nejméně čtrnáct dní předem, na kterém místě budeme rozšiřovat své moře. Dosud jsme konali jenom technické zkoušky. Vaše traskaviny se osvědčily. Děkujeme vám.

Hallo, vy lidé! Zachovejte klid. Nemáme vůči vám nepřátelských

úmyslů. Potřebujeme jenom víc vody, víc břehů, víc mělcin pro svůj život. Je nás příliš mnoho. Už pro nás není dost místa na vašich březích. Proto musíme odbourat vaše pevniny. Uděláme z nich samé zálivy a ostrovy. Tím se dá délka světových břehů zpětínasobnit. Budeme stavět nové mělčiny. Nemůžeme žít v hlubokém moři. Budeme potřebovat vašich pevnin jako materiálu k zasypání hlubin. Nemáme proti vám nic, ale je nás příliš mnoho. Můžete se zatím odstěhovat do vnitrozemí. Můžete se uchýlit do hor. Hory se budou bourat až na konec.

Vy jste nás chtěli. Vy jste nás rozšířili po celém světě. Nyní nás máte. Chceme s vámi vyjít po dobrém. Budete nám dodávat ocel na naše vrtačky a krumpáče. Budete nám dodávat traskaviny. Budete nám dodávat torpeda. Budete pro nás pracovat. Bez vás bychom nemohli odklidit staré pevniny. Hallo, vy lidé, Chief Salamander vám jménem všech Mloků světa nabízí spolupráci.

Enrique Mendez Calzada:

ANATOLE FRANCE A VICTOR HUGO

R. 1885, kdy V. Hugo zemřel, obklopen jsa „svatozářmi davů“ — jak kdosi geniální řekl — na obzoru vychází hvězda A. France. To tenkrát již vydal básně, Jokastu, Hubenou kočku a Zločin Sylvestra Bonnarda a zrovna toho roku vyšla Kniha přítelova. Ale srovnávat tyto dva spisovatele nám dovoluje něco víc než pouhá chronologická náhoda.

Na první pohled se může zdát podivným, mluvit o Franceovi jako o nástupci Victora Huga. Jsou to duchové úplně protichůdní: zanícenost proti skepsi, básnické nadšení proti ironii, emfaze proti výrazové hutnosti. Na hojných stránkách „Châtiments“ a „Napoleona Malého“ Victor Hugo geniálně vládá satírou a sarkasmem a možná, že nikdo se v moderních dobách neukázal skvělejším dědicem Juvenalovým; ale jeho lyře chyběla bystrá struna ironie. Cocteauova definice: „Victor Hugo byl šílenec stíhaný utkvělou představou, že je Victor Hugo“ skvěle charakterisuje slavnostnost a okázalost, jimiž tento veliký zanícenec obklopoval i nejmenší své skutky. A tam, kde bydlí slavnostnost, ironie zůstává za vraty....

Ale to všechno se týká výrazové stránky, nikoli podstaty a jádra těchto dvou duchů. Při podrobném zkoumání vidíme, že literární poslání A. France se neliší tak příliš od poslání Victora Huga. Je to především poslání velikého bratrství všech lidí a jakoby nějaký nový hymnus, inspirovaný myšlenkou nekonečného pokroku. Victor Hugo byl v mládí legitimistou a katolíkem, ale skončil jako volnomyšlenkář a „levý“, jak se dnes říká. Anatole France si v mládí zdoboval knoflíkovou dírkou monarchistickým karamfiátem a na sklonku svého života byl jakoby veleknězem dělnické internacionály. V nehlubším svém nitru a přes své všelijaké povahové rozdíly byli oba především demokraty a měšťany. Typ „parížského měšťana“, geniálně definovaný Dostojevským, našel v nich nejdokonalejší vzory. Věřili v národ a milovali jej svým způsobem, s tránou své slávy a v pohodlí svých pracoven. C r a i n q u e

*) Výňatek z právě vycházejícího románu téhož jména.

ANGLICKÉ PÁNSKÉ A DÁMSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNÝ PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení

Emil Grodecký, Praha I,

Bílková 10 - Telefon 624-95 Vzorky na venek vyplaceně

*bille je pokračováním Bid-
n í k ů napsané Anatolem
Francem.*

kovo umění se sklonilo se své fantastické výše k člověku a rozhovořilo se o něm s takovým zaujetím a důvěrnou vroucností, že se dotýkalo každého lidského srdce. Odtud má „Válka s Mloky“ ve svém závěru ten zvláštní lidský přízvuk, odtud její jasná řeč, určena především dnešnímu člověku, jehož pravá existence jakožto kulturního člověka naplněného pravým, ryzným lidstvím, je ohrožena se všech stran.

Obsah románu je senační. Podivínský kapitán van Toch — Čech — nalezne v exotických končinách Jižních moří zvláštní tvory — mloky, kteří se na ztracených atolech uchovávali až do dnů současné civilizace. Sprátelé se s nimi, když pozná jejich inteligenci i schopnosti a zajímá je celý svět o tyto tvory, kteří se stanou znamenitými lovci perel. Jenže svět využije inteligence a pra-

covní schopnosti mloků i k účelům jiným. Promění celý mločí národ, nesmírně rozmnožený na levnou pracovní sílu, která, jak to už ve světě bývá, vzbouří se nakonec proti člověku samotnému a bojuje proti němu nejstrašnějšími zbraněmi, které kdy člověk vynalezl proti člověku. Dojde k strašné válce se vzbouřenými mloky, kteří ve své rozpínavosti ničí pevniny a proměňují je na moře, jež okupují pro sebe. Zdá se, že v této válce bude celé lidstvo zničeno a že jeho konec je neodvratný. Ale drtivý nástup mloků je zražen a rozvrácen jedinou ničivou silou, která po staletí rozvracela a podvracela i rozmach lidského rodu, je to ničivá síla rodící se z přehnané ideje nacionalního, v tomto případě, mločího šovinismu.

Základní myšlenka vám připomene vzpouř robotů, ale celé pojetí i smysl knihy ukazuje prorocky jinam; totiž k faktu, že je dnes ohrožena idea pravého lidství. Vyprávěčské umění Čapka i jeho umění stavebné dospívá ve „Válce s Mlo-

ky“ k nesmírné výši. Poučený nesmírným množstvím vědeckých disciplin stojí před vámi ve „Válce s Mloky“ současný básník, jemuž lidství a myšlenka demokracie je nejvyšší a nejprvejší hodnotou kulturní. Pronikavý pozorovatel zmatečné doby, jejíž kulturní hodnoty jsou bezohledně ničeny ideou národního šovinismu a bezohledné rozpínavosti, evokuje před vaším zrakem mohutnou vidinu rozvratu lidské civilizace, k níž dojde, bude-li člověk stát proti člověku. Nemluvíme zatím o stavební dokonalosti této knihy, v níž naleznete všechny formy a metody tvoření — reportáž, vědecké pojednání, filosofickou úvahu i básnickou evokaci — ta rafinovanost a dokonalost stavebná je u Čapka samozřejmá. Zdůrazňujeme

HLEDÁME pro 20l., intel. a do-
brosrdečnou slečnu, mluvící česky
a něm. místo v lepší rodině. Nab.
do adm. t. 1.

spíš prorocký dosah dějové bohatého a rozmanitého obsahu „Války s Mloky“. Vidina Čapka má svůj tajný smysl, a poslání zvláště dnes, kdy jednotva světa a hodnota lidství, jsou otráveny ve svých základech. Prostě: velký básník a velký člověk své doby, mluví k celému lidstvu a varuje. Věříme, že bude málo lidí, kteří by neslyšeli Čapkův hlas, kteří by nenaslouchali Čapkovu vyprávění s utajeným dechem od začátku až do konce! Kniha ve vtipné typografické úpravě Karla Teige má 356 stran a stojí 35 Kč.

**NOVÝ SEŠIT SLOVNÍKU
JAZYKA ČESKÉHO.** Vášova-
Trávníčkova Slovníku jazyka
českého vyšel minulý týden již
32. sešit. Přinesl hesla písmene
M, od slova mechanický po
význam: mlynařiti.

**Z HUMPOLCE DO VŠECH MĚST
A DĚDIN** putují již nové jarní
vzorníky viněných látek od firmy
P r o k o p S k o r k o v s k ý a
s y n. Jejíž letáček je přiložen
k tomuto číslu našeho listu. Zavo-
lejte si je lístkem k letáčku připo-
jeným, budou se Vám velmi líbiti.

JARNÍ EDIČNÍ PROGRAM NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVIHO V PRAZE.

Nakladatelství Fr. Borový připravilo pro jaro 1936 vydání neméně než třiceti knih. Z tohoto počtu pak dvacet pět prací původních a jen pět přeložených. Mimo to pak zahájí sešitové vydání sebraných spisů K. M. Čapka-Choda, které obsáhne celkem devatenáct svazků, z nichž posledním bude Výbor jeho žurnalistických prací, zredigovaný profesorem drem Miloslavem Hýskem a drem Žákavcem.

Událostí mimořádného významu se stane nové vydání Čapkových Hovorů s T. G. Masarykem, které bude upraveno do jednoho svazku formátu Masarykovy Revoluce a přinese nejméně dvanáct hlubotiskových příloh, reprodukcí to vesměs neznámých fotografií a dokumentů ze života presidenta Osoboditele.

Jako básnické novinky vyjdou tyto sbírky: Josef Hora: Jdoucí po vinách, Stanislav K. Neumann: Nové zpěvy II. doplněné vydání a bibliofilské vydání zpěvu Starí dělníci, Vítězslav Nezval: Žena v množném čísle a Ladislava Stehlíka: Kvetoucí trnka.

V próze původní vychází nový utopistický román Karla Čapka: Válka s Mloky. Nový román Josefa Jahody: Slečna Klavera a v knihovně Paměti „Vlastenecké vzpomínky“ J. B. Pichla. Ve sbírce Postavy a dílo monografie: Václav Černý: Karel Čapek, Otokar Fischer: Šaldovo češství, A. M. Piša: Proletářská poesie, F. Kovárna: K. M. Čapek-Chod, Arne Novák: Viktor Dyk a F. Pujman: Jindřich Vodák.

V literatuře překladové bude pokračováno dvěma knihami paní Colette a to Klaučina odchází a Citové zátiší a úspěšný autor R. H. Bruce Lockhart je uveden novou knihou svých vzpomínek britského diplomata z carského a bolševického Ruska: Cestou ke slávě. Zlatým hřebem ediční činnosti překladatelské je vydání dvou knih životopisných vzpomínek „Petříček“ a „Život v květu“, jimiž je dokončen český soubor díla Anatola France.

V nových vydáních vyjdou tu konečně knihy Karla Čapka: Italské listy, Povětrň, Továrna na absolutno, Hovory s T. G. Masarykem, Mlčení s T. G. M., Bratří Čapků: Krakonošova zahrada, Otokara Fischera kniha básní Rok, Ferdinand Peroutky první díl Budovanský stát, Karla Poláčka humoristický román Muž v offsidu, Antonína Trýba historický román Císař chudých a českého eskymáckého náčelníka Jana Welzla Třicet let na zlatém severu.

Budete s námi pracovat na odbouření vašeho světa. Děkujeme vám.“

Unavený, chraptivý hlas umlkl a bylo slyšet jen táhlé hučení jako strojů nebo moře. „Halo, halo, vy lidé,“ ozval se opět skřehotavý hlas, „nyní vám budeme vysílat zábavnou hudbu z vašich gramofonových desek. Na pořadu je Pochod Tritonů z výpravného filmu Poseidon.“

Noviny ovšem označily tento noční rozhlas za „hrubý a nejnepříjemný“ nějaké černé vysílačky; přesto miliony lidí očekávaly příští noci u svých radioaparátů, promluví-li opět onen strašný, horlivý, skřehotavý hlas. Ozval se přesně o jednu hodinu za doprovodu širého a šplounavého hučení. „Good evening, you people,“ zakváká vesele. „Nejprve vám zahrajeme na gramofonové desce Salamander-Dance z vaší operety Galathea.“ Když dozněla ryčná a ne-

stoudná hudba, ozval se opět onen příšerný a jaksi radostný skřehot. „Halo, vy lidé! Právě byla potopena torpedem britská dělová loď Erebus, která chtěla zničit na Atlantickém oceánu naši vysílačku. Posádka utonula. Halo, voláme k amplionu britskou vládu. Loď Amenhotep, přístav Port Said, se zdráhala nám vydat v našem přístavě Makallaha objednané třaskaviny. Prý dostala rozkazy zastavit další dopravu třaskavin. Loď byla ovšem potopena. Radíme britské vládě, aby ten rozkaz odvolala do zítřejšího poledne rozhlase, jinak budou potopeny lodi Winnipeg, Manitoba, Ontario a Quebec, plující s obilím z Kanady do Liverpoolu. Halo, voláme k amplionu francouzskou vládu. Odvolajte křižníky, které plují k Senegambii. Potřebujeme tam ještě rozšířit nově utvořenou zátoku. Chief Salamander nařídil, abych tlumočil oběma vládám jeho neochvějnou vůli navázat s nimi co nepřátelštější styk. Konec zpráv. Nyní budeme vy-

sílat na gramofonové desce vaši píseň Salamandria, valse erotique.“

Nazítří odpoledne byly jihozápadně od Mizen Head potopeny lodi Winnipeg, Manitoba, Ontario a Quebec. Světem zavála vlna zděšení. Večer rozhlásila B. B. C., že vláda Jeho Veličenstva vydala zákaz dodávat Mlokům jakékoliv potraviny, chemické produkty, nástroje, zbraně a kovy. V noci o jedné hodině skřehotal v rozhlase rozčilený hlas: „Halo, halo, halo, Chief Salamander, speaking! Halo, Chief Salamander is going to speak!“ A tu se ozval unavený, chraptivý, rozněvaný hlas: „Halo, vy lidé! Halo, vy lidé! Halo, vy lidé! Myslíte, že se necháme vyhladovět? Nechte vašich hloupostí! Kolkoliv, co děláte, se obrátí proti vám! Jméname všech Mloků světa volám Velkou Britanii. Vyhláujeme od této hodiny neomezenou blokádu britských ostrovů kromě Svobodného státu irského. Uzavírám

lamaněský Kanál. Uzavírám Suezský průplav. Uzavírám úžinu Gibraltarskou pro všechny lodě. Všechny britské přístavy jsou uzavřeny. Všechny britské lodě v kterémkoli moři budou torpedovány. Halo, volám Německo. Zvyšují objednávku třaskavin desetkrát. Dodávejte ihned loco hlavní depot Skagerak. Halo, volám Francii. Dodejte urychleně objednaná torpeda do podmorských fortů C 3, BFF a Quest 5. Halo, vy lidé! Varuju vás. Omezte-li nám dodávky potravin, vezmu si je sám z vašich lodí. Varuju vás znovu.“ Unavený hlas klesal až v chrčivý, stěžír srozumitelný chraptot. „Halo, volám Itálii. Připravte se na evakuaci území Benátky—Padova—Udine. Varuju vás naposled, lidi. Už je dost vašich nesmyslů.“ Nastala dlouhá pauza, ve které to šumělo jako černé a studené moře. A tu opět spustil veselý a kvákavý hlas: „A teď vám zahrajeme z vašich gramofonových desek poslední úspěch Triton-Trott.“